

กล่าวโดยสรุปแล้วก็คือ LETS เหมาะสมสำหรับการกระตุ้นเศรษฐกิจการค้าท้องถิ่น โดยที่สมาชิกจะต้องมีความสามารถมีฝีมือในการทำธุรกิจจึงจะดำรงอยู่ได้ แต่ระบบแบบ Time Dollars จะเข้าไปช่วยเหลือกลุ่มบุคคลที่ไม่มีโอกาสชีวิต ที่เสียเปรียบ ถูกทอดทิ้ง ถูกตัดขาดจากสังคม ขณะเดียวกันก็ช่วยฟื้นฟูศักยภาพของบุคคลเหล่านี้ด้วยถ้าหากพวกเขาสามารถให้บริการแก่ผู้อื่นเป็นการทดแทนได้ แต่ถ้าหากไม่ได้รู้จักจะเป็นผู้ให้การอุดหนุน ซึ่งนับได้ว่าเป็นการช่วยเหลือที่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

● Ithaca HOURS

ในสหรัฐอเมริกา ระบบ LETS ไม่ค่อยได้รับความสนใจมากเท่าใดนัก นักวิเคราะห์ในวงการนี้ ยังไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเป็นเพราะเหตุใด อย่างไรก็ตาม ระบบเงินตราท้องถิ่นที่ได้รับความนิยมมากที่สุด在美国เป็นระบบที่เรียกว่า Ithaca HOURS โดยมี Paul Glover เป็นผู้ริเริ่มในเมือง Ithaca, NY โครงการนี้เริ่มเมื่อปลายปี 1991 และขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภายในไม่กี่ปีมีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ระบบนี้มีการผลิตธนบัตรของตนเอง เรียกว่า HOURS (Glover, 2000)

ส่วนประกอบสำคัญของโครงการนี้ คือ การออกหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นฉบับเล็กๆ ชื่อว่า Ithaca MONEY โดยมี Glover เป็นผู้พิมพ์และผู้โฆษณาแจกจ่ายฟรี ในหนังสือพิมพ์มีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเศรษฐกิจท้องถิ่น โครงการช่วยเหลือตนเองของชุมชน ประโยชน์ของเงินตราท้องถิ่น ฯลฯ วัตถุประสงค์หลักของหนังสือพิมพ์ คือ กระตุ้นให้ธุรกิจเอกชนและกลุ่มบุคคลต่างๆ ให้ยอมรับธนบัตร HOURS เพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้า/บริการ ในหนังสือพิมพ์มีการแจ้งข่าวด้วยว่าใครต้องการซื้อ/ขายอะไร นอกจากนั้น ยังรับลงโฆษณา ซึ่งจะจ่ายเป็นดอลลาร์หรือ HOURS ก็ได้ในขณะเดียวกัน ทางหนังสือพิมพ์ก็แจก HOURS ให้กลุ่มคนที่มาเสนอรายการซื้อ/ขายด้วย รวมทั้งแจก HOURS ให้แก่ร้านค้าที่ยอมรับการจ่ายเงินเป็น HOURS (Glover, 1995) ด้วย

ในบทวิเคราะห์เกี่ยวกับ “เศรษฐศาสตร์รากหญ้า”: Grassroots Economics – ประชาชนชาวอิทาเคา กำลังพิมพ์เงินตราของตนเอง เพื่อสร้างชุมชน และความเป็นอิสระ Paul Glover กล่าวตอนหนึ่งว่า

“เราพิมพ์เงินตราของเราเอง ก็เพราะว่า เราเห็นดอลลาร์ของรัฐบาลกลางไหลเข้ามาในมือเรา ผ่านมือคนไม่กี่คน เอาทองงอกจากป่าฝนของเราไปแล้วเราก็เอากำไรไปทำสงครามตรงกันข้ามระบบ Ithaca HOURS เงินตราของเราอยู่ในชุมชนเราเพื่อจ้างเราด้วยกันเอง ดอลลาร์ทำให้เราต้องพึ่งพาบริษัทข้ามชาติและธนาคารพาณิชย์มากขึ้น ส่วน HOURS ของเราส่งเสริมการค้าท้องถิ่นและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ตอบสนอง ความห่วงใยของเราเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสร้างความเป็นธรรมในสังคม” (Glover, 1995)

นี่คือปรัชญา ของสิ่งที่เราเรียกว่า Grassroots Economics ที่เน้นว่า การสร้างระบบเงินตราท้องถิ่นของตนเอง ก็คือ การสร้างชุมชนอิสระที่เข้มแข็ง Glover บอกว่า เขาเป็นเพียงผู้พิมพ์ผู้โฆษณาเท่านั้น ไม่ใช่เป็นผู้ผลิตเงินตราเพียงแต่ผู้ ที่สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ ก็จะได้รับเงินตราชุมชนจำนวนหนึ่งเป็นรางวัลตอบแทน และพวกเขาเหล่านั้นซึ่งมีประมาณ 1,000 คน ก็จะนำเงินตราไปหมุนเวียน แลกเปลี่ยนสินค้า / บริการ กันเอง ซึ่งจะทำให้ GDP ของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างยั่งยืน (ในที่นี้ GNP คือ ผลิตภัณฑ์รวมในระดับรากหญ้า Grassroots Nationals Product)

มิติที่สำคัญของระบบ Ithaca HOURS คือ นอกจากประเด็นของความเป็นชุมชนอิสระที่เข้มแข็งแล้ว ยังให้ความสำคัญสูงในเรื่องความยุติธรรม ซึ่งมีความหมายว่า บุคคลควรจะได้ค่าจ้างอย่างเท่าเทียมกัน ในระบบนี้ หนึ่ง HOURS = 10 ดอลลาร์สหรัฐ (คนงานในชุมชนแถวๆ Ithaca ได้รับค่าจ้าง 10 ดอลลาร์ต่อหนึ่งชั่วโมง) Glover ผู้ค้นพบระบบ HOURS มีแนวคิดที่ว่า ไม่ว่าจะอาชีพอะไร บุคคลควรจะได้รับค่าจ้างเท่ากัน ดังนั้น ในโครงการ Ithaca HOURS ถ้าใครทำงานหนึ่งชั่วโมง ก็จะได้รับค่าตอบแทนหนึ่ง HOURS เท่านั้น หลายคนบอกว่า ไม่ยุติธรรม เพราะฝีมือแรงงานไม่เท่ากัน ปัญญาชนควรจะได้รับมากกว่า แต่บางคนบอกว่า ถ้าเขาทำงานในระบบทุนนิยม เขาจะได้รับค่าจ้างสี่สิบดอลลาร์ต่อชั่วโมง แต่ในระบบ HOURS เขาขอรับเงินตราชุมชน และคิดค่าตอบแทนเพียงหนึ่ง HOURS เท่านั้น เพราะเขาเชื่อในอุดมการณ์ของ HOURS (Ithaca HOURS Local Currency, 2002)

นอกจากนี้ เงินจำนวนหนึ่งของ HOURS (คือประมาณร้อยละ 10) จะถูกนำไปจัดสรรให้องค์กรต่างๆ ในชุมชนได้นำไปใช้เพื่อการพัฒนาสังคมของท้องถิ่น การบริจาค เป็นมิติหนึ่งที่สำคัญทางด้านสังคมของระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นทั่วไป (เกี่ยวกับรายละเอียดการบริหารจัดการระบบ HOURS, Glover ได้พิมพ์ คู่มือขึ้นมาเล่มหนึ่งเพื่อแจกจ่ายให้ผู้สนใจทั่วไป Glover, 1995)

● HOURS แบบปฏิรูป

ระบบการแลกเปลี่ยนแบบ Ithaca HOURS ไม่ใช่ระบบสมาชิกอย่างเป็นทางการ ทุกคนหรือธุรกิจชุมชนทุกแห่งสามารถเข้าร่วมได้ ถ้าเข้าใจและยอมรับศักยภาพของระบบนี้ โดยเพียงเข้าไปใช้บริการโฆษณาในจดหมายเหตุ Ithaca MONEY ก็ได้รับเงินตราชุมชน HOURS เป็นรางวัลตอบแทน ซึ่งกระตุ้นให้ผู้คนและธุรกิจจำนวนไม่น้อยเข้าร่วมอย่างคึกคัก ระบบนี้ไม่มีการบันทึกข้อมูลแลกเปลี่ยนใดๆ ไม่มีสมุดบัญชีแสดงรายรับรายจ่าย ดังเช่นที่ทำกันในระบบ LETS ผู้คนและนักธุรกิจที่สนใจจะมาพบปะกันเป็นประจำเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มของการค้าขายในชุมชน และเพื่อตกลงกันว่า จะผลิตธนบัตร HOURS เพิ่มขึ้นอีกจำนวนเท่าใด เพื่อนำไปใช้หมุนเวียนแลกเปลี่ยนกัน

ในระบบแบบนี้ ไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าการออกธนบัตร HOURS มีปริมาณสอดคล้องกับปริมาณสินค้า/บริการที่มีอยู่มากน้อยแค่ไหน และในระบบนี้ ไม่มีกลไกอะไรเลยที่จะมาควบคุม

อุปสงค์/อุปทานทางการเงิน ถ้าความต้องการลดลง การค้าลดลง เงินตรา HOURS ในปริมาณเท่าเดิมก็ยังคงหมุนเวียนในชุมชนเหมือนเดิม และบางทีอาจเป็นไปได้ว่า มีการออกธนบัตร HOURS เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะระบบนี้ไม่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณการค้าขาย ปริมาณเงินที่หมุนเวียน และจำนวนคนที่เข้าร่วมโครงการเงินตรา HOURS

Greco เตือนว่า ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนไม่ใช่การแลกเปลี่ยนของขวัญ Gift Exchange แบบประเพณีนิยม ซึ่งแลกเปลี่ยนสิ่งของกันตามความพอใจ นาย ก. อาจให้ นาย ข. 10 หน่วย แต่นาย ข. อาจตอบแทนนาย ก. มากหรือน้อยกว่านั้นก็ได้ ปริมาณที่แน่นอนไม่ใช่เป็นสิ่งสำคัญ แต่ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเป็นระบบแลกเปลี่ยนต่างตอบแทนมากกว่า โดยมีกฎว่า ถ้านาย ก. ให้ 10 หน่วย นาย ข. ก็ให้กลับคืน 10 หน่วยเช่นกัน หรือ ถ้าใครได้รับ 10 หน่วย เป็นรูปแบบสินเชื่อจาก “ระบบ” เขาก็ต้องจ่ายคืนให้ “ระบบ” 10 หน่วยเช่นกัน (Greco,1998)

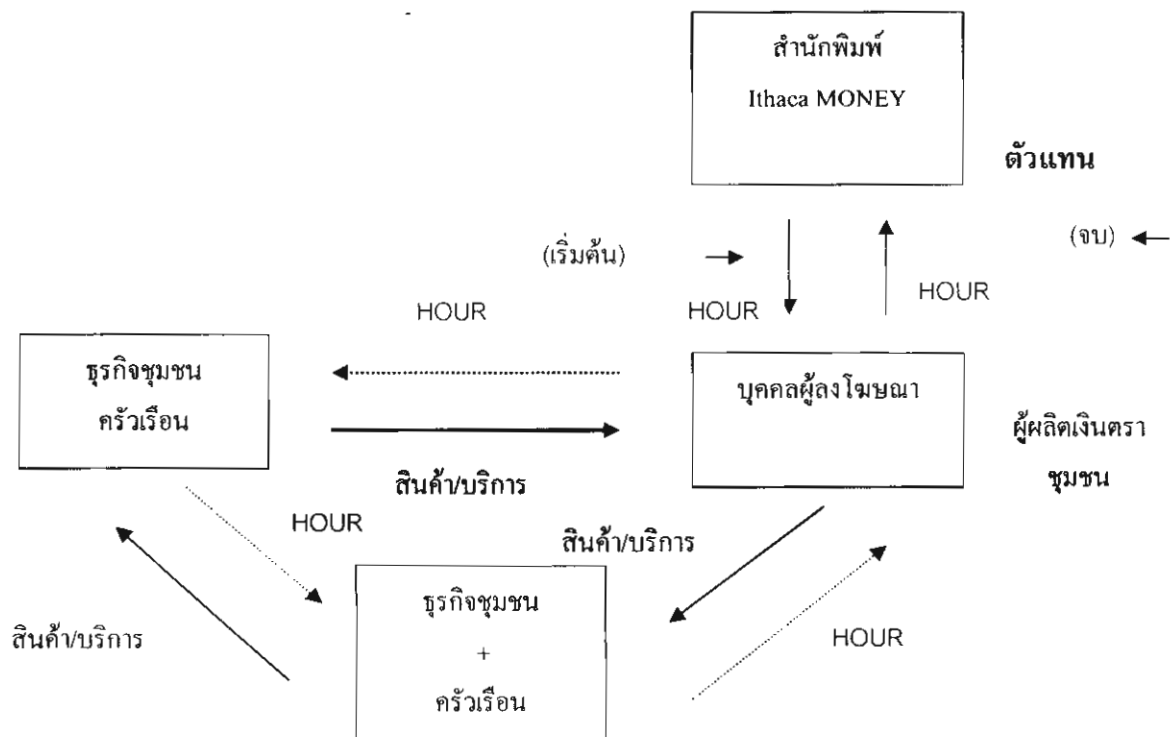
ดูเหมือนว่า ประชาชนและธุรกิจชุมชน ได้รับ “เงินตราชุมชน” Ithaca HOURS จำนวนหนึ่ง และ HOURS นี้ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่ไม่มีความชัดเจนว่า HOURS หมุนเวียนไปเรียบร้อยแล้ว เดินทางกลับเข้า “ระบบ” อย่างไร? การจัดการแบบนี้อาจก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่เราเรียกว่า Currency Debasement นั่นคือ มีเงินตรามากไป เมื่อเทียบกับสินค้า/ บริการ ซึ่งมีจำนวนน้อยลงนั่นเอง ผลสุดท้ายแล้ว HOURS จะไร้ค่า ไม่เป็นที่ยอมรับ และระบบก็จะล่มสลาย

Greco เสนอว่า วิธีการแก้ไขปัญหานี้อย่างง่ายๆ คือ ต้องมีการทำข้อตกลงร่วมกัน(ระบบการแลกเปลี่ยนทุกระบบต้องมีข้อตกลงร่วมกันที่ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป) นั่นคือ

Ithaca MONEY (สำนักพิมพ์) มีหน้าที่ปฏิบัติงานในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนที่มาลงโฆษณาในหนังสือพิมพ์ บุคคลใดก็ตามที่รับเงินตราชุมชน HOURS ไปแล้วมีพันธะกิจที่จะต้องส่งคืน HOURS ให้แก่ตัวแทนในจำนวนเดียวกัน เมื่อเขาไม่ต้องการเข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนต่อไปแล้ว (Greco,1998)

เมื่อเป็นเช่นนี้ ระบบการหมุนเวียนของเงินตราชุมชน HOURS จะมีรูปร่างดังต่อไปนี้ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นและจุดจบของ HOURS แบบครบวงจร :

ภาพที่ 3 ระบบการหมุนเวียนของเงินตราชุมชน HOURS

● Community Way วิถีชุมชน

Michael Linton และ Erine Yacub ผู้นำนวัตกรรมทางด้านระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น พิมพ์บทวิเคราะห์เรื่อง “Community Way” ลงในวารสารของแคนาดาชื่อ Making Waves (1996) โดยเสนอว่า แผนการ Community Way ของพวกเขา จะเป็นทางเลือกใหม่สำหรับระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น โดยจะนำเอาแนวคิดเงินตราชุมชนมาเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชน แนวคิดหลักของแผนการนี้ ปรากฏอยู่ในแผนภูมิข้างล่างนี้ (Ratitor’s Corner, 1999)

Community Way หรือวิถีชุมชน เป็นแนวทางใหม่แนวทางหนึ่งเพื่อกระตุ้นให้มีการระดมทุนในระดับท้องถิ่น การบริจาคในรูปแบบของเงินตราชุมชน (ที่คิดขึ้นมาใหม่) จะไปเชื่อมโยงกับสามองค์กรในชุมชนด้วยกัน :

- องค์กรพัฒนาชุมชน
- องค์กรประชาชนที่อยู่ในชุมชน
- องค์กรธุรกิจชุมชน

แต่ละองค์กรจะได้ประโยชน์จากการหมุนเวียนของเงินตราชุมชนไม่มีใครสูญเสียอะไรในระยะแรก แผนการจะเริ่มต้นด้วยการตั้งเป็นเป้าหมายหลัก นั่นคือจะระดมทุน จำนวนหนึ่งเพื่อนำมาใช้หมุนเวียนในชุมชน

- องค์การธุรกิจชุมชน จะบริจาคเงินสองล้านบาท CWS (เงินตราชุมชน ชื่อ Community Way Dollars) เพื่อสนับสนุนโครงการพัฒนาชุมชน(แล้วแต่จะเลือกโครงการไหน พร้อมกับสัญญาว่าใครจะซื้อ สินค้า / บริการ สามารถจ่ายเป็นเงิน CW \$ ได้)
- องค์การประชาชน (หรือประชาชน) จะสนับสนุนโครงการพัฒนาชุมชนแบบไหนก็ได้ ข้อสำคัญคือ จะต้องเอาเงินตราทางการไปแลกกับเงินตราชุมชน (ในอัตรา 1: 1)
- เมื่อได้เงินตราชุมชนมาแล้ว ประชาชนก็จะนำไปใช้จ่ายซื้อสินค้า/บริการ จากธุรกิจชุมชน

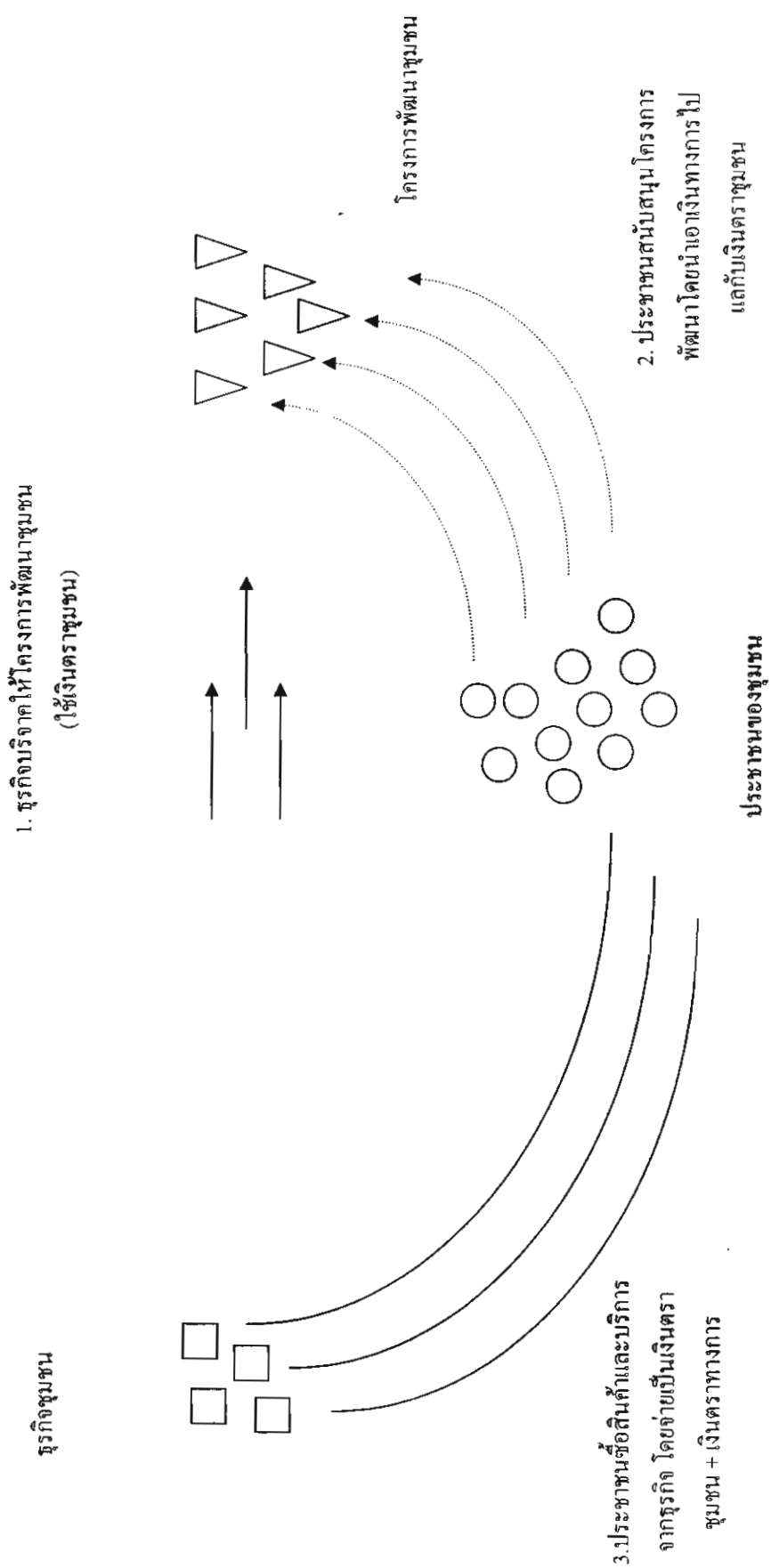
Linton และ Yacub ผู้คิดระบบนี้เชื่อว่า นี่เป็นวิธีการที่ง่ายมากและไม่ต้องใช้เงินสด เพื่อที่จะพัฒนาชุมชน เพิ่มยอดขายและการผลิตของธุรกิจชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ธุรกิจก็มีลูกค้าประจำท้องถิ่น ด้วยวิธีการนี้ เงินตราชุมชนกับเงินตราทางการมีค่าเท่ากัน เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปจากธุรกิจชุมชน ประชาชนใช้เงินได้สะดวกและก็ช่วยพัฒนาชุมชนไปด้วย

นักคิดทั้งสองอธิบายว่า Community Way เป็นแผนการระดมทุนที่มีความยืดหยุ่น สามารถคำนวณได้ว่า ปริมาณเงินจะมีเท่าใด สำหรับโครงการพัฒนาชุมชน และเป็นวิธีการที่มีต้นทุนต่ำ ในการระดมทุน นอกจากนี้ธุรกิจชุมชนก็สามารถพยากรณ์ได้ว่า เงินหมุนเวียนในชุมชน จะมีมากน้อยเพียงใด (Ratitor's Corner,1999)

Greco นักวิเคราะห์ระบบแลกเปลี่ยนท้องถิ่น วิเคราะห์ว่า Community Way มีศักยภาพสูง ในการโยกย้ายทรัพยากรท้องถิ่นจำนวนมาก เข้าไปสู่ “สาขาที่สาม” (หมายถึง สาขาที่ไม่แสวงหากำไร นั่นคือ โครงการพัฒนาชุมชน เป็นต้น) ในขณะเดียวกัน ขบวนการส่งเสริมแนวคิดเงินตราชุมชน ก็มีความตึกคักมากขึ้นด้วย วิธีนี้ช่วยให้เงินตราชุมชนมีโอกาสเข้าไปปรับใช้การพัฒนาท้องถิ่นโดยตรง (Greco,1998)

ในภาคปฏิบัติ ไม่ปรากฏแน่ชัดว่า มีการดำเนินโครงการ Community Way ในพื้นที่ใดบ้าง ในระยะเริ่มต้นเมื่อปี 1996 วางแผนกันไว้ว่า จะปฏิบัติการทดลองในเขต Vancouver, BC และเขต San Francisco Bay

ภาพที่ 4 แผนภูมิระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นแบบ “วิถีชุมชน” (Community Way)

● Community Service Coupons

Greco เชื่อว่า ถ้าได้มีการทดลองโครงการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นแนวใหม่ๆ อย่างเช่น Community Way และมีผลสำเร็จ โครงการจะมีการขยายตัวไปยังพื้นที่ต่างๆ อย่างรวดเร็ว สำหรับตัวเขาเองก็ได้คิดค้นโครงการใหม่ที่มีหลักการคล้ายๆ กับ Community Way โดยใช้ชื่อว่า “Community Service Coupons” (Greco,1998,1994) กระบวนการตั้งระบบใหม่ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ :

ขั้นที่ 1 ธุรกิจชุมชน ประกาศพร้อมที่จะรับเงินตราชุมชนในการขายสินค้า/บริการของตนให้แก่ลูกค้า (คล้ายๆกับให้คูปองส่วนลด)

ขั้นที่ 2 เงินตราชุมชนมีพันธกิจในการบริจาคเงินเพื่อสร้างกองทุนให้แก่ “ระบบ” (ใช้เงินตราชุมชน) ระบบนำเอาเงินตรานี้ออกมาใช้ (ในรูปแบบของการออกพันธบัตรหรือเครดิต) โดยรู้ว่าในขั้นสุดท้าย ธุรกิจชุมชนจะนำเอาเครดิตนี้มาใช้คืน

ขั้นที่ 3 “ระบบ” จัดสรรพันธบัตร/เครดิต ให้แก่องค์กรที่ทำงานพัฒนาที่ไม่แสวงหากำไร องค์กรเหล่านี้ก็นำมาใช้ในการจ้างอาสาสมัครหรือซื้อวัสดุอุปกรณ์หรือการบริการต่างๆ

ขั้นที่ 4 แรงงานอาสาสมัคร สามารถนำเงินตราชุมชนมาใช้จ่ายซื้อสินค้า/บริการ จากธุรกิจชุมชน หรืออาจนำเอาเงินตราชุมชน ไปแลกเงินสดทางการ จากกลุ่มผู้ที่มีฐานะดี

ขั้นที่ 5 เมื่อธุรกิจชุมชนนำเงิน/สินเชื่อทั้งหมดที่ได้มา ส่งกลับคืนให้ “ระบบ” ก็แปลว่าเป็นการครบวงจรแห่งการหมุนเวียนของเงินตราชุมชน เงินทั้งหมดก็จะหยุดพักอยู่ที่กองทุน จนกว่าจะมีผู้บริจาคใหม่ การออกพันธบัตรรอบต่อไป ก็เกิดพร้อมๆ กับการหมุนเวียนของเงินตราชุมชน

ในการหมุนเวียนนี้ เงินอาจเปลี่ยนมือหลายมือ ก่อนจะถึงธุรกิจชุมชนขั้นสุดท้าย ในระบบนี้ เงินตราชุมชนจะทำหน้าที่สองอย่างคือ รับใช้การระดมทุนเพื่อพัฒนาชุมชน ในขณะเดียวกันก็เป็นสื่อแลกเปลี่ยนด้วย นอกจากนี้ในระบบนี้ จะมีการเพิ่มการระดมทุนตลอดเวลา ปริมาณเงินจะขยายตัวเพิ่มขึ้น จึงไม่เป็นการยากที่ธุรกิจบางราย จะถอนตัวออกจากการเป็นสมาชิกของระบบ เพียงแต่ว่าธุรกิจเหล่านั้น จะต้องส่งคืนเงินตรา/สินเชื่อ ให้แก่ “ระบบ” ตามที่ได้ตกลงกันไว้

ในแผนภูมิ เราจะเห็นได้ว่า ทุกฝ่ายในโครงการได้ประโยชน์กันอย่างถ้วนหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธุรกิจชุมชนที่บริจาคเงินตราท้องถิ่นให้แก่ “ระบบ” (กองทุนชุมชน) ได้ประโยชน์หลายอย่าง คือ

- เพิ่มยอดขาย
- มีบทบาททางสังคมในการพัฒนาชุมชน
- การโฆษณาสินค้า/บริการ
- มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในการทำธุรกิจ
- ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นทั่วไป ซึ่งจะเป็นผลดีต่อธุรกิจชุมชน

● วงจรความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (WIR- WIRTSCHAFTSRING ECONOMIC)

ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นที่มีอายุยาวนานที่สุดในโลก เป็นระบบที่มีชื่อเรียกว่า“WIR” เป็นคำเยอรมัน ย่อมาจากคำว่า Wirtschaftsring (อักษร 3 ตัวแรก = WIR) แปลว่า ชมรมเศรษฐกิจ หรือ วงจรทางเศรษฐกิจ (Economic Circle) ซึ่งมีลักษณะคล้ายๆระบบสหกรณ์ ระบบ WIR ก่อตั้งเป็นครั้งแรกที่นคร Zurich ประเทศสวิตแลนด์ เมื่อปี 1934 และยังคงดำรงอยู่มาจนถึงวันนี้ รวมทั้งสิ้นมีอายุ 70 ปี แล้ว (Greco,1994)ในช่วงนั้นผู้ก่อตั้ง (Werner Zimmermann และคณะ) ได้เอาแบบอย่างมาจากแบบจำลองระบบแลกเปลี่ยนแบบวงกลม(Ring Exchange System)ของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียและบอลติก ในขณะเดียวกัน กลุ่มนี้ได้ยึดถือเอาแนวคิดของเศรษฐศาสตร์เยอรมัน Silvio Gesell เป็นอุดมการณ์หลักของ WIR ด้วย : แลกเปลี่ยนสินค้า/บริการอย่างอิสระเสรี ไม่ผูกติดเพื่อนมนุษย์และไม่ต้องการบีบบังคับจากรัฐบาล แนวคิดดังกล่าวมีความเห็นว่าการติดดอกเบี้ยเป็นการผูกมัดที่ชั่วร้าย ระบบ WIR จึงไม่มีคำว่า “ดอกเบี้ย” ตามปรัชญาของ Gesell

ในยุคเริ่มต้น WIR คือ เครือข่ายของกลุ่มนักธุรกิจขนาดย่อมและขนาดกลางที่รวมตัวกันเพื่อให้สินเชื่อแก่กัน เพื่อลดการพึ่งพาธนาคารพาณิชย์ที่ติดดอกเบี้ยสูง ในระยะต่อมา WIR เพิ่มมิติในการช่วยเหลือกลุ่มอาชีพที่มีความทุกข์ยากด้วย แต่โดยทั่วไปแล้ว WIR คือ การรวมตัวทางด้านธุรกิจโดยเฉพาะ

WIR เป็นระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น เพื่อธุรกิจโดยเฉพาะสมาชิกของชมรมจะได้รับเงินทุน อัตราดอกเบี้ย = 0 (แต่ต้องมีหลักค้ำประกันตามกฎหมายธนาคารของสวิส) สมาชิกแต่ละคนจะมีสมุดเช็คที่ใช้เงินตราชุมชน WIR พร้อมทั้งจดหมายเหตุที่มีการโฆษณาการซื้อขายสินค้า/บริการมากมาย คล้ายๆกับ LETS (AES Report,1997)

เงินตรา WIR ไม่อาจจะเอาไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินทางการฟรังก์สวิสได้ คณะทำงานด้านเครดิต จะกำหนดวงเงินกู้ไว้ในระดับหนึ่งในสามของยอดซื้อขายทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อรักษาค่าของเงิน WIR ให้มีเสถียรภาพ การชำระหนี้เงินกู้ต้องทำกันโดยใช้เงิน WIR แต่สมาชิกสามารถจ่ายค่าธรรมเนียมเพื่อหน่วยบริหารงานส่วนกลาง เป็นเงินฟรังก์สวิสได้ ถ้าสมาชิกผู้ใดต้องการยุติความเป็นสมาชิก เขาจะต้องละทิ้งเงินส่วนเกิน (ดุลบัญชีที่เป็นบวก)ให้แก่ส่วนกลาง การชำระค่าใช้จ่ายใดโดยทั่วไป สามารถทำได้โดยการผสมผสานระหว่างเงินทางการกับเงิน WIR ในระบบ WIR จะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลใดในสมุดเงินบัญชี (ในระบบ LETS ต้องมีการแสดงตัวเลขยอดซื้อขายและดุลบัญชีทั้งหมดของสมาชิก)

เพราะว่า WIR เป็นระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นที่มีอายุยาวนานที่สุด เราจึงเห็นการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเกิดขึ้น และอาจเกิดขึ้นกับระบบแลกเปลี่ยนอื่นๆ ด้วย ถ้าระบบนั้นๆ มีการพัฒนาขึ้น อย่างเช่น WIR ในยุคเริ่มต้น ให้ความสำคัญสูงแก่ชุมชน WIR ภาษาเยอรมัน แปลว่า “เรา” ยิ่งหมายถึง ชุมชน อันเป็นอุดมการณ์ของชาวสวิสที่บ่งว่า แต่ละคนจะรวมพลังกันเป็น

ชุมชน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง WIR ในยุคบุกเบิกไม่มีเฉพาะกลุ่มธุรกิจชุมชนเท่านั้น ชาวนา กรรมการ ข้าราชการชั้นผู้น้อย ก็เข้ามาเป็นสมาชิกของชมรมได้ โดยมีเงินตราชุมชน WIR ไว้ใช้สำหรับซื้อสินค้าบริการ (ใช้เครดิตที่ปลดคอกเบี้ย)

ในปัจจุบัน มีการบรรจุข้อความลงในข้อบังคับของ WIR ว่า ธุรกิจของชนชั้นกลางเท่านั้น จะเข้ามาเป็นสมาชิกของ WIR ได้ ชนชั้นกลางในที่นี้ หมายถึง ธุรกิจขนาดย่อมและกลาง (ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่หรือธุรกิจขนาดใหญ่ ไม่เป็นที่ต้อนรับใน WIR ประชาชนทั่วไปก็เข้ามาเป็นสมาชิกไม่ได้ WIR เลยแปรสภาพเป็นองค์กรที่ช่วยเหลือกันเองระหว่างธุรกิจการค้า/บริการ/ผลิต ขนาดเล็กและขนาดกลาง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกันและกัน แปลว่า ผลประโยชน์ของกลุ่มอยู่เหนือผลประโยชน์ของบุคคล) WIR กลายเป็นองค์กรการค้าที่ใช้ระบบการแลกเปลี่ยนของตนเอง ต่อสู้กับอำนาจอิทธิพลของบริษัทยักษ์ใหญ่ ในสายตาของนักทฤษฎี WIR ข้อสรุปของ WIR คือ ความสำเร็จในเชิงธุรกิจที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างอุดมการณ์กับความเป็นมืออาชีพในการประกอบการ (Greco,1994)

บทที่ 5

ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น - แบบจำลองผสมเพื่อสร้างพลังอำนาจของชุมชน

แบบจำลองผสม – ระบบในอุดมคติ

ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรปตะวันตก สหราชอาณาจักร ลาตินอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ หรือภูมิภาคเอเชีย ได้มีการทดลองหรือกำลังทดลอง ในภาคปฏิบัติเกี่ยวกับระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น (Local Exchange System) หรือ ระบบเงินตราชุมชน (Community Currency System) ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ระบบนี้มีหลายรูปแบบหลายแนวทาง หลายสายพันธุ์ แต่ทั้งหมดก็มีวัตถุประสงค์และหลักการไปในแนวทางเดียวกัน นั่นคือ ต้องการให้ประชาชนในชุมชนผลิตเงินตราของตนเองขึ้นมาเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และมีความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพาทุนนิยมโลก ลดอำนาจของเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ (Economic Globalization) และหันกลับไปสู่ความเป็นชุมชนท้องถิ่น (Localization) (Seyfang, 2001)

ในภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ ท่ามกลางความหลากหลายของระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นที่มีอยู่ ระบบใดเป็นระบบที่ดีที่สุด? ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละระบบจะมีทั้งจุดอ่อนและจุดแข็งดำรงอยู่คู่กันไป เมื่อเป็นเช่นนี้ คำตอบที่ถูกต้องก็คือ ไม่มีระบบไหนเลยที่เราจะเรียกได้ว่าดีที่สุด เราอาจกล่าวได้เพียงแต่ว่า ถ้ามีการนำเอาแนวคิดที่เป็นประโยชน์บางแนวคิดจากหลายระบบ มาผสมผสานกัน เราก็จะได้แบบจำลองผสม ที่เหมาะสม ในการที่จะนำไปทดลองใช้เพื่อสร้างระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงบริบทของสังคมไทย ที่มีเงื่อนไขทางวัฒนธรรม แตกต่างไปจากโลกตะวันตกด้วย

ภายใต้สถานการณ์ทางความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและการสังเคราะห์จากประสบการณ์ของการทดลอง สามารถสรุปข้อเสนอแนะเบื้องต้นว่า ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นที่เหมาะสมกับสังคมไทยควรมีแนวทางดังต่อไปนี้ :

1. ดำเนินการก่อตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (Non - Profit Organization) ในรูปแบบของชมรม เครือข่าย กลุ่ม ฯลฯ ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องมีสถานภาพทางกฎหมาย
2. องค์กรนี้เปิดกว้างในการรับสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือธุรกิจชุมชน
3. กลุ่มผู้ก่อตั้งควรจะเป็นบุคคลที่รู้จักกันดีและทำงานร่วมกันมานานพอสมควรและภายหลังในระยะต่อไปจะเปิดโอกาสให้มีการขยายกลุ่มไปในวงกว้างขึ้น
4. องค์กรหรือชมรมนี้ จะทดลองใช้ระบบแลกเปลี่ยนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสะดวกในการจัดการของท้องถิ่นเป็นหลักก่อน ในขณะที่จะต้องมีการปรับปรุงที่

มีประสิทธิภาพให้เพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา มีระบบการทำงานและมีวิธีการปฏิบัติที่ง่ายที่สุด ในลักษณะเป็นการสร้างระบบสินเชื่อร่วมกัน (Mutual Credit System)

ขั้นตอนพื้นฐานในการสร้างสินเชื่อร่วมกัน (MCS)

ในการวิเคราะห์ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นแบบ LETS ทำให้ได้ภาพชัดเจนว่า ระบบแลกเปลี่ยนสินเชื่อ หรือ MCS คืออะไร? มีวิธีการทำงานอย่างไร? MCS เป็นระบบแลกเปลี่ยนแบบใช้สมุดบัญชีบันทึกการซื้อขาย (Ledger System) เช่นเดียวกับ LETS แต่รายละเอียดหลายอย่างไม่จำเป็นต้องเป็นแบบ LETS ก็ได้ MCS บางประเภท อาจใช้ระบบบัญชีผสมผสานกับการออกพันธบัตรหรือสินเชื่อให้สมาชิกเพื่อใช้จ่ายก็ได้ (วิธีการแบบเดียวกันกับใช้บัตรเครดิตสมัยใหม่)

โดยการใช้ระบบแลกเปลี่ยนแบบ MCS ประชาชนจะมีพลังอำนาจในตัวเอง เหมือนกับที่ธนาคารพาณิชย์หรือธนาคารชาติมี นั่นก็คือ สามารถผลิตเงินตราของตนเองในรูปแบบของสินเชื่อ โดยไม่ต้องมีการคอกเบี้ย และสามารถใช้จ่ายได้ตามความต้องการทันที ในแบบของ MCS มูลค่า + ที่ปรากฏในดุลบัญชี จะเป็นเครื่องชี้ว่า เราได้มีบทบาททำการผลิต/บริการให้แก่ชุมชนมากน้อยแค่ไหน ส่วนมูลค่า - แปลว่า เรามีพันธกิจที่จะต้องส่งคืนบางอย่างให้แก่ชุมชนในอนาคตอันใกล้ เพราะในวันนี้ เราได้ประโยชน์บางอย่าง (สินค้า/บริการ) จากชุมชนไปแล้ว โดยไม่ได้ชำระเงินสด แต่ชำระด้วยสินเชื่อ ซึ่งจะต้องใช้หนี้ต่อไปในวันข้างหน้า

ในระยะยาว ดุลบัญชีของสมาชิกแต่ละคนอาจจะมีค่าผันแปรตลอดเวลา บางเดือนการแลกเปลี่ยนอาจจบลงด้วย ดุลบัญชี + หรือ - แต่โดยเฉลี่ยแล้วควรจะเท่ากับ 0 ถ้าดุลบัญชีติดลบไม่ร้ายแรงหรือเรื้อรังยาวนาน ระบบทั้งระบบก็ยังคงอยู่ได้ ถ้าบางคนมีปัญหาเกี่ยวกับการติดลบเรื้อรัง สมาชิกของชมรมก็ต้องเข้ามาช่วยเหลือ โดยการกระตุ้นให้เขาขายมากขึ้น หรือ/และ ลดการใช้จ่ายในการซื้อหรือมีหนี้สินนั้นสมาชิกทั้งหมดจะต้องร่วมกันรับภาระหนี้โดยลดยอด + ของแต่ละคนลงไป

ปัญหาที่สำคัญคือ ทำอย่างไรเราจึงจะก่อตั้งระบบการแลกเปลี่ยนสินเชื่อขึ้นมาได้?

Greco มีข้อเสนอว่า เพื่อดำเนินการดังกล่าว จะต้องมีการขั้นตอนพื้นฐานดังต่อไปนี้ (Greco, 2001, 1994)

1. รวบรวมบุคคลที่มีความต้องการเหมือนกันในการสร้างระบบแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ โดยใช้เงินตราชุมชน(รูปแบบสินเชื่อ) เป็นสื่อการแลกเปลี่ยน
2. เลือกชื่อที่จะนำมาใช้เรียก “สินเชื่อ” โดยไม่ให้ซ้ำกับชื่อของเงินตราทางการ เช่น Green Dollars LETS credits บัญชี บัตร ฯลฯ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา ไม่ควรใช้ชื่อที่คล้ายคลึงกับเงินทางการ
3. สร้างสื่อขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับความต้องการของตน (ขาย/บริการอะไร? ต้องการซื้อสินค้าบริการแบบไหน? ฯลฯ) การพิมพ์จดหมายเหตุท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่ใช้กันแพร่หลาย หรืออาจจะใช้วิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารให้สมาชิกในชุมชนทราบความเคลื่อนไหว

4. วางกฎพื้นฐานที่สำคัญไว้ว่า การซื้อสินค้าของสมาชิกต้องมีขีดจำกัด (ไม่เกินวงเงินที่กำหนดไว้) เริ่มต้น วงเงินอาจกำหนดไว้ต่ำ เมื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าก้าวหน้าไป อาจจะมีการขยายสินเชื่อให้แก่สมาชิกที่มีศักยภาพสูงในการผลิต
5. ระบบ MCS ต้องมีหน่วยงานทะเบียนกลาง เพื่อติดตามดูระบบบัญชีทั้งหมดของชมรม แลกเปลี่ยน สมาชิกจะต้องรายงานการทำธุรกรรมทั้งหมดมายังหน่วยงานนี้เพื่อให้มีการปรับตัวเลขตลอดเวลา
6. นายทะเบียนจะตีพิมพ์รายละเอียดเพื่อเปิดเผยต่อสมาชิกกลุ่ม เกี่ยวกับเอกสารแจ้งยอดเงิน แสดงการซื้อขายของแต่ละคน ในช่วงเวลาที่ผ่านไป(เดือนสุดท้าย) การทำเช่นนี้ จะเป็นการสร้างความโปร่งใสทางด้านข้อมูลข่าวสารเพื่อให้สมาชิกทุกคนได้รับรู้ว่า ระบบมีปัญหาอะไรหรือเปล่า
7. เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างราบรื่น จะมีการเก็บค่าธรรมเนียมจากสมาชิก ซึ่งจะจ่ายเป็นสินเชื่อ หรือเงินสดของทางการก็ได้ เพื่อนำไปซื้อสินค้าหรือบริการบางสิ่งบางอย่างที่ไม่มีในชุมชน (เช่น กระดาษถ่ายสำเนา) นอกจากนั้นยังมีการเก็บค่าสมาชิกรายปีด้วย
8. มีการเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษ ทุกๆ ปลายเดือน โดยคิดคำนวณจากดุลบัญชี - และดุลบัญชี + (คิดเป็นร้อยละของมูลค่าดุลบัญชีทั้งสองประเภท) ค่าธรรมเนียมแบบนี้จะกระตุ้นให้สมาชิกเร่งซื้อ/ขาย อย่างต่อเนื่อง เกร็ดคิดหมุนเวียนอย่างสม่ำเสมอ ตัวเลขในบัญชีเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา
9. ค่าธรรมเนียมพิเศษนี้จะถูกนำมาไว้ที่กองทุนส่วนกลาง เพื่อสนับสนุนการบริหารงานของระบบ ถ้ามีเงินเกินค่าใช้จ่ายทั่วไป ส่วนเกินจะกลายเป็นงบเพื่อการพัฒนาชุมชนตามแต่ละสมาชิก จะต้องการ
10. สมาชิกชมรมจะมาพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนการติดต่อเรื่องธุรกิจและการสังสรรค์ทั่วไป

เมื่อ MCS พัฒนาก้าวหน้าไปควรจะมีการนำเอามิติของการพัฒนาสังคมในรูปแบบใหม่ๆ ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้ว มาเสริมสร้างระบบ เพื่อให้เงินตราชุมชนได้เข้าไปรับใช้การพัฒนาชุมชนมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ก็เป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ผู้คนใช้แรงงานร่วมกันเพื่อความสุขสมบูรณ์ของชุมชน

ขั้นตอนพื้นฐาน 10 ข้อดังกล่าว เป็นหลักการทั่วไปที่สำคัญและจำเป็นจะต้องทำ หากต้องการก่อตั้งระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นแบบ MCS ในภาคปฏิบัติของการทดลองแต่ละกลุ่ม และแต่ละแห่งของชุมชน ควรจะแสวงหาหนทางและวิธีการของตนเองในการแลกเปลี่ยน

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการทดลอง จะมีปัญหาพื้นฐานหลายเรื่องเกิดขึ้น ปัญหาเหล่านี้ อาจมีความสลับซับซ้อนและยุ่งยากพอสมควร โดยจะต้องมีกลุ่มบุคคลจากภายนอกเข้าร่วมให้

การปรึกษาด้วย การจัดการกับปัญหาเหล่านั้นอย่างไม่ถูกต้อง อาจหมายถึงการล่มสลายของระบบการแลกเปลี่ยน

ข้อคิดเพิ่มเติมบางประการ

เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในระยะเริ่มต้นให้แก่ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น มีข้อคิดเพิ่มเติมบางประการที่ได้จากประสบการณ์ทดลองทั่วโลก และข้อสรุปบางประการจากการวิเคราะห์ทางทฤษฎีดังต่อไปนี้ :

1. ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น ไม่ใช่เป็นระบบที่ทำธุรกิจเพื่อกำไร ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีความเข้าใจในข้อนี้อย่างแจ่มชัด และพึงรำลึกเสมอว่าระบบนี้คล้ายกับสหกรณ์ที่ต้องทำงานร่วมกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเปิดกว้างให้ทุกคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้จะเป็นหลักประกันอย่างดีว่า บุคคลเหล่านี้ เป็นตัวแทนผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของชุมชน ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (เช่น กลุ่มอิทธิพลในหมู่บ้านของท้องถิ่น) อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ อาจเกิดขึ้นได้เสมอ ในระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น ถ้าไม่แจ่มชัดในอุดมการณ์ของระบบเงินตราชุมชน ระบบนี้ก็จะอาจจะประสบปัญหา
2. จากประสบการณ์ของ LETS ที่มีแต่กลุ่มบุคคล (ครัวเรือน) โดยไม่มีธุรกิจชุมชนร่วมด้วยมักจะเจริญเติบโตช้า ในอดีตที่ผ่านมา ธุรกิจชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจแก่ LETS เท่าใดนัก ดังนั้นจึงควรหาวิธีการตั้งแต่เริ่มต้นที่จะให้ ในระยะการก่อตั้งทำธุรกิจชุมชนที่มีความสำเร็จให้เข้ามาร่วม เพราะธุรกิจเหล่านี้มีสินค้า/บริการเสนอให้แก่ชุมชนค่อนข้างมาก(กว่าครัวเรือนเอกชน) เนื่องจากธุรกิจชุมชนมีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจท้องถิ่น ในขณะที่ระบบการแลกเปลี่ยนแบบ Ithaca HOURS สามารถชักชวนธุรกิจเหล่านี้ให้มาเข้าร่วมโครงการได้อย่างกว้างขวางความสำเร็จจึงเกิดขึ้นมากกว่าโครงการใดๆ
3. ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น ไม่ว่าจะใช้ระบบบัญชี (Ledger หรือ Bookkeeping System) หรือผสมผสานกับการออกบัตร ย่อมต้องมีหน่วยงานบริหารส่วนกลางเสมอซึ่งมีหน้าที่จัดการปัญหาหลายด้านเกี่ยวกับระบบการแลกเปลี่ยนทั้งหมด หน่วยงานบริหารจำเป็นต้องมีอำนาจและหน้าที่ ซึ่งจะต้องมีการกำหนดขอบเขตให้ชัดเจน และต้องควบคุมไม่ให้มีการใช้อำนาจในทางที่ผิด อำนาจที่ฉ้อฉลย่อมก่อให้เกิดผลทางลบแก่ระบบ
4. ปัญหาสำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งในระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น คือ การกำหนดเพดานสินเชื่อสำหรับสมาชิก (การกำหนดวงเงิน) บุคคลหรือ ธุรกิจชุมชนจะสามารถใช้สินเชื่อซื้อสินค้า/บริการ ได้ภายในวงเงินเท่าใด หรือดุลบัญชีติดลบ จะต้องไม่เกินมูลค่าเท่าใด เกี่ยวกับเรื่องนี้สมาชิกของชมรมจะต้องตอบคำถามหลายเรื่อง
  - จะกำหนดวงเงิน (Credit Limits) กันอย่างไร? ซึ่งแน่นอนจะต้องสอดคล้องกับกำลังการผลิตและความสามารถในการหารายได้ของสมาชิก

- วงเงินมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสมในการส่งเสริมให้สมาชิกสามารถซื้อสินค้า/บริการ ได้มากที่สุด โดยไม่ทำให้ระบบเกิดปัญหา?
- จะมีวิธีการอย่างไรในการติดตามเฝ้าดูดุลบัญชีของแต่ละคนและแก้ไขการขาดดุล?

การแก้ไขปัญหาล่าช้าอย่างมีประสิทธิภาพเป็นปัจจัยชี้ขาดถึงเสถียรภาพของระบบ แลกเปลี่ยนท้องถิ่น ประสบการณ์บ่งชี้ว่า การปล่อยให้สมาชิกมีดุลบัญชีติดลบอย่างยืดเยื้อและเป็น เวลานานขึ้นย่อมนำไปสู่การล่มสลายของระบบ

5. ปัญหาที่ถกเถียงกันมากที่สุดปัญหาหนึ่ง คือ เรื่องเกี่ยวกับดอกเบี้ย ในระบบทุนนิยม เป็นประเพณีทั่วไปที่จะเรียกเก็บดอกเบี้ยจากผู้ที่ยืมเงินหรือใช้บริการสินเชื่อ (นั่นคือ ผู้มีดุล บัญชีติดลบ) ในระบบเงินตราท้องถิ่น หลักการที่สำคัญคือ ไม่มีการเก็บดอกเบี้ย ซึ่งจะเป็นการ ช่วยให้ผู้คนมีอำนาจซื้อได้โดยไม่ต้องมีต้นทุน แต่ควรจะมีการเก็บค่าธรรมเนียมเป็นระยะๆ สำหรับสมาชิกที่มีดุลบัญชี + ค่าธรรมเนียมแบบนี้เราเรียกว่า ค่าธรรมเนียมการสะสม (Demurrage) ซึ่งจะกระตุ้นให้สมาชิกใช้จ่ายมากขึ้น ทำให้ไม่มี “การกักตุนเงินตรา” หรือ “ออมทรัพย์” เมื่อเป็นเช่นนี้ การหมุนเวียนเงินตราทั่วระบบจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและราบรื่น แนวคิดนี้ไม่ได้ต่อต้านการออมทรัพย์ เพียงแต่ต้องการย้ำว่าการออมทรัพย์ควรจะได้มาด้วย วิธีการอย่างอื่น (Lietaer , 2003) เช่น การออมจากเงินตราของชาติ (เงินบาท)

ในสังคมชนบทที่ยากจน มีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้ว่าการหมุนเวียนของเงินตราชุมชน อาจหยุดชะงักได้ ในระบบแบบการแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น LETS ปัญหานี้จะปรากฏออกมาใน รูปแบบของดุลบัญชีบวก หรือลบ ซึ่งอยู่คงที่ค่อนข้างยาวนาน ถ้าสมาชิกคนใดมีดุลบัญชีลบ ไม่เปลี่ยนแปลง แสดงว่าเขาซื้อสินค้า/บริการในมูลค่าที่มากกว่าการขายของเขา และคงไม่อยู่ใน สภาพที่จะสามารถเพิ่มการขาย/รายได้ อย่างแน่นอน ในกรณีนี้ การมีดุลบัญชีติดลบเรื้อรัง คงบ่งชี้ บางอย่างว่า สมาชิกผู้นั้นกำลังมีปัญหาความยุ่งยาก ในระบบชุมชนท้องถิ่นที่มีพื้นที่แคบและทุกคน รู้จักกันดี การแก้ไขปัญหานี้ควรจะทำกันอย่างประเพณีนิยม ไม่ใช่ใช้มาตรการทางธุรกิจที่ไร มนุษยธรรม กลุ่มสมาชิกควรจะช่วยร่วมมือกันเข้ามาช่วยเหลือ เพื่อปรับปรุงพลังการผลิต พลังความสามารถของสมาชิกผู้นั้น หรือช่วยกันหาโอกาสใหม่ๆ ในการแสวงหากิจกรรมเศรษฐกิจ และการทำงานที่สร้างสรรค์ อันเป็นที่ต้องการของชุมชน การปฏิบัติเช่นนี้ นับว่าเป็นการสอดคล้อง กับอุดมการณ์ของระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น ที่เน้นเรื่องการช่วยเหลือพึ่งพากัน และเรื่องความ เป็นธรรมในสังคม

ข้อสรุปของรายงาน

รายงานฉบับนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายและความสำคัญของระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น (Local Exchange System) หรือระบบเงินตราชุมชน (Community Currency System) โดยวิเคราะห์ จากจุดยืนของ “เศรษฐศาสตร์ชุมชน” รายงานนี้ได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษในการวิเคราะห์แนวคิด

ทฤษฎีและรูปแบบต่างๆ ของระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นที่กำลังทดลองกันอย่างแพร่หลายในโลก
ยุคปัจจุบัน

ใน “คัมภีร์” ของนักทฤษฎี ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น ได้มีการเอ่ยถึงประโยชน์ของ
ระบบไว้อย่างมากมายหลายด้าน ซึ่งอาจสรุปได้ คือ

- ช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยการกระตุ้นการค้าขายท้องถิ่น ลดการไหลออกของ
เงินตรา รักษาเงินตราให้หมุนเวียนในท้องถิ่นมากขึ้นและนานขึ้น
- ให้ประโยชน์แก่กลุ่มคนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในเศรษฐกิจท้องถิ่นมากขึ้น ระบบ
เงินตราของทางการมีจุดอ่อนในข้อนี้
- ช่วยแสดงบทบาทเสริมควบคู่ไปกับเงินตราทางการ ทำให้ผู้คนมีโอกาสหลากหลายมากขึ้น
ในการเข้าถึงสินค้า/บริการ ของชุมชน
- มีบทบาทสำคัญในการสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชน ซึ่งทำให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถ
ควบคุมทิศทางการพัฒนาของตนเองได้
- ช่วยเสริมสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจการตลาด ในขณะเดียวกัน ก็ทำให้เครือข่ายสังคม
เข้มแข็งขึ้น
- มีผลกระทบในทางบวกต่อเนื่องหลายด้าน ในการแก้ไขปัญหาสังคม การว่างงาน
ความยากจนและปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

อย่างไรก็ตาม รายงานฉบับนี้ได้ชี้อย่างชัดเจนว่าคุณค่าของศักยภาพของระบบแลกเปลี่ยน
ท้องถิ่น ในแบบจำลองตามทฤษฎี ย่อมแตกต่างไปจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นจริงๆ ในโครงการทดลอง
ในพื้นที่ต่างๆ ของโลกตะวันตก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่ยู่ยากสลับซับซ้อนในภาคปฏิบัติ
ด้วยเหตุนี้จึงเป็นคำตอบว่า เหตุใดระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น จึงยังคงจำกัคอยู่ในวงแคบ

รายงานฉบับนี้ มีข้อเสนอว่า

- ควรสนับสนุนให้มีการพัฒนาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นและ
กระตุ้นให้วงการต่างๆ นำเอาแนวคิดนี้ไปเป็นแบบจำลองเพื่อการทดลองในพื้นที่ของ
ท้องถิ่นต่าง ๆ
- เราควรค้นหาว่า ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นที่เหมาะสมสำหรับชุมชนของไทย ควรจะ
มีรูปร่างและหลักการอะไรบ้าง แต่ละชุมชนควรจะมีการออกแบบระบบของตนเองที่
สอดคล้องกับเงื่อนไขเฉพาะของท้องถิ่นนั้นๆ
- จุดอ่อนของทฤษฎีระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น ข้อหนึ่งคือ ยังไม่ได้คำนึงถึงมิติเพศสภาพ
(Gender) แต่อย่างใด ซึ่งจะต้องมีการศึกษาในเรื่องนี้อย่างเร่งด่วน

ประการสุดท้าย รายงานฉบับนี้ พยายามเสนอเป็นตัวอย่างว่า ถ้าจะออกแบบเพื่อสร้างระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นควรมีหลักการและแนวทางอย่างไรบ้างที่ต้องคำนึงถึงในเบื้องต้น จะมีการจัดการ โครงสร้างทางสถาบันและกลไกสำหรับการแลกเปลี่ยนอย่างไร ประเด็นเหล่านี้ควรจะได้มีการวิเคราะห์อย่างรอบคอบสำหรับการดำเนินการต่อไป ส่งเสริมให้เกิดกลุ่มที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ในอนาคต

สิ่งที่พึงตระหนักก็คือ ระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่น/ระบบเงินตราชุมชน เป็นเพียงกลไกหนึ่งที่จะช่วยผลักดันให้เศรษฐกิจท้องถิ่นและสังคมชุมชนมีการเคลื่อนไหวไปสู่การพึ่งตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายนี้ การสร้างระบบการแลกเปลี่ยนท้องถิ่นเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ เศรษฐศาสตร์ชุมชนมีข้อเสนอว่า การที่จะสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอย่างรอบด้านแบบองค์รวม เพื่อสร้างระบบใหม่ที่ให้ผลประโยชน์แก่ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง และที่สำคัญที่สุดการมีทุนทางสังคมที่มากพอประกอบกับความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งสามารถเป็นที่พึ่งให้แก่สมาชิกแต่ละคนได้ดียอยู่แล้ว ย่อมเป็นพื้นฐานโครงสร้างทางสังคมที่ดีที่จะช่วยให้ระบบแลกเปลี่ยนท้องถิ่นมีความมั่นคงตั้งแต่เริ่มต้น

ภาค 2

แนวคิดและประสบการณ์การทดลอง
ในชุมชนเอเชีย-แปซิฟิก
และชุมชนอื่นๆ

บทที่ 6

ประสบการณ์การทดลองในชุมชนเอเชีย-แปซิฟิก

บทนำ

จากภาคที่ 1 อันเป็นการสำรวจถึงแนวคิดและประสบการณ์ของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนและเงินตราชุมชนที่ได้มีการทดลองในชุมชนโลกตะวันตกทำให้เข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้นถึงปรัชญา รูปแบบ และข้อท้าทายของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนแต่ละประเภท ในส่วนของภาคที่ 2 จะเป็นการสำรวจประสบการณ์การใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในเอเชีย-แปซิฟิก โดยในที่นี้จะกล่าวถึงกรณีของประเทศออสเตรเลีย ประเทศญี่ปุ่น เนื่องจากมีความชัดเจนของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน และมีความหลากหลายของรูปแบบและวิธีการ และประสบการณ์ของประเทศไทย และเพื่อให้สามารถติดตามกระแสการเคลื่อนไหวของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ประเทศออสเตรเลีย

ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน LETSystems

การเกิดขึ้นของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศออสเตรเลียมีความคล้ายคลึงเหมือนกับประเทศอื่นๆ กล่าวคือ การประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจในประเทศออสเตรเลียในช่วงปลายทศวรรษ 1980s (ราวปี 2523-2533) และต้นทศวรรษ 1990s (2533-2543) ทำให้มีความพยายามในการแสวงหาเศรษฐศาสตร์ทางเลือก (Alternative Economics) เพื่อลดภาวะพึ่งพิงต่อระบบเศรษฐกิจหลักและในขณะเดียวกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองให้กับชุมชนในประเทศ ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศออสเตรเลียที่นิยมและแพร่หลาย คือ ระบบ LETSystems ที่เน้นการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ

พัฒนาการหนึ่งที่น่าสนใจก่อนการเกิดกระแสความนิยมระบบแลกเปลี่ยนชุมชน LETSystems ในประเทศออสเตรเลีย คือ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงดังกล่าวได้ทำให้เกิดระบบแลกเปลี่ยนภายในประเทศสองระบบคือ ทั้งในระดับชุมชน (Community-Based LETSystems) และในระดับธุรกิจกับธุรกิจ (Business-to-Business) โดยพบว่าในปี 1993 (พ.ศ.2536) มีการแลกเปลี่ยนในรูปแบบระหว่างธุรกิจกับธุรกิจอย่างน้อย 3,500 บริษัทผ่านเครือข่ายการแลกเปลี่ยนการค้าด้วยระบบคอมพิวเตอร์ (Computerized Trade Exchange) คิดเป็นมูลค่า 60 ล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย (AUD) และในปี 1996 (พ.ศ.2539) ก็เพิ่มขึ้นเป็น 12,000 บริษัทด้วยมูลค่าการแลกเปลี่ยนทั้งหมด 350 ล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแยกแยะกลุ่มชุมชนในระบบ LETSsystem คือเจ้าของคำตรรกะที่เป็นนามธรรม และเจ้าของคำตรรกะที่เป็นรูปธรรม เช่น การให้บริบทการตัดสินใจของเจ้าของคำตรรกะที่เป็นนามธรรม และการให้บริบทการตัดสินใจของเจ้าของคำตรรกะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้และบริบทเหล่านี้สามารถใช้ในการอธิบายการทำงานของระบบ LETSsystem ได้

ชุมชนที่เป็นเจ้าของระบบ

“Bunyas” “Fasars” และ “Ecos” ซึ่งหมายถึงการแยกแยะกลุ่มชุมชนที่สามารถใช้คำกล่าวได้เฉพาะภายใน LETSsystem ที่กระบวนในอรรถศาสตร์จะมีหน่วยการแยกแยะกลุ่มชุมชน LETS ที่แตกต่างกันไป เช่น “Kestigs” จัดเก็บภาษีและการจัดเก็บภาษี “LETSoffice” ระบบการแยกแยะกลุ่มชุมชน อธิบายถึงระบบการแยกแยะกลุ่มชุมชน LETSsystems ว่าการดำเนินการทางธุรกิจจะได้รับการสนับสนุนทางการเงิน (2000) การจัดเก็บภาษี พร้อมทั้งสิ่งของต่างๆ ของสถาบันของรัฐบาล และ Birch (2000) “Bunya” โดย “Bunya” แต่ละหน่วยแยกแยะสิ่งของทางการเงินและการจัดเก็บภาษีเพื่อเมือง Maleny มีการแยกแยะสิ่งของเงินและบริบทการให้คำปรึกษาโดยหน่วย LETS ที่เรียกว่า กับ Itasca คือ เป็นเมืองที่คนในชุมชนกระตือรือร้นในการแสวงหารูปแบบชีวิตทางเลือก สมาชิกในไม่เมืองมาเลนี (Maleny) รัฐควีนส์แลนด์ (Queensland) ซึ่งมีลักษณะของของสถาบันที่กล่าวถึง

ระบบแบบแยกแยะกลุ่มชุมชน LETSsystems ในประเทศออสเตรเลียเกิดขึ้นครั้งแรกในปี 1987 (พ.ศ.2530) ที่พื้นที่เมืองเมลเบิร์น

มากกว่าจะอยู่ที่จำนวนเงิน ซึ่งนั่นหมายถึงของชุมชนซึ่งไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกันในแนวทางการทำงาน

ของระบบ LETSsystems ว่า “...ความมุ่งหวังของชุมชนอยู่ที่การให้คำปรึกษาและบริบทที่ลักษณะของเงินในชุมชน

พอเพียง (Self-Sufficient) โดย Jordan (1990, อ้างใน Lisch และ Birch 2000) กล่าวถึงหลักการสำคัญ

ชุมชนอย่างเต็มที่ และเพื่อจัดการกับกลุ่มชุมชนที่สามารถอยู่ได้และในขณะเดียวกันให้มีความ

ของการเงินของระบบนี้ คือ การจัดการการแยกแยะกลุ่มชุมชนและการให้คำปรึกษาและบริบทการให้คำปรึกษา

ดำเนินการในระดับชุมชนที่ไม่แสวงผลกำไร และมีการจัดการที่เน้นการให้คำปรึกษาและบริบทการให้คำปรึกษา

Lisch และ Birch (2000) กล่าวถึงระบบ LETSsystems ว่าเป็นการแยกแยะกลุ่มชุมชนที่มีการ

ในกว่า 250 ชุมชนทั่วประเทศโดยในปัจจุบันมีโครงการหลาย (Lisch และ Birch 2000)

(AUD) จนกระทั่งในปี 1998 (พ.ศ.2541) ระบบแบบแยกแยะกลุ่มชุมชน LETSsystems ได้กลายเป็นที่แพร่หลาย

ให้เมื่อเข้าสู่ยุคของการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสื่อสารได้มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในการสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าอีกช่องทางหนึ่ง ดังปรากฏจากตัวอย่างของเว็บไซต์ <http://www.lets-linkup.com/0001-SwapShop-G&Soffered.htm>

ภาพที่ 6 ตัวอย่างการเสนอขายสินค้าและบริการในระบบ LETSystem ของประเทศออสเตรเลีย

Swap Shop (FREE barter classifieds)

Trade with LETS people all over the world.

Goods & Services OFFERED

[Click here](#) to place your FREE G&S Offered ad,
or to notify me of any trades.

DEB (Kallangur, Queensland, Australia)
President & Office Manager of: Member 206 - Caboolture & Districts LETS
email - deboham@hotmail.net.au
Ph: (07) 3204 5952

SPECIAL OCCASION CAKES

1. Wedding cakes
2. Christening cakes
3. Childrens novelty cakes
4. Christmas cakes
5. Special birthday (21,30,40,50 etc.) cakes
6. Engagement cakes
7. 100% units - (\$cash for delivery if required)

Dark chocolate mud, white chocolate mud, caramel mud, carrot, rich fruit cakes are just some of the flavours available, with fondant icings, creams or ganache coverings.

เมื่อมีการแลกเปลี่ยนสินค้าเกิดขึ้นสมาชิกต้องแจ้งข้อมูลไปที่หน่วยงานกลางที่เรียกว่า LETSoffice ไม่ว่าจะทางโทรศัพท์หรือทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกจะได้รับการบันทึกที่หน่วยงานกลาง จากนั้นหน่วยงานกลางจะทำการปรับบัญชีของสมาชิกแต่ละรายและจัดส่งบัญชีรายรับรายจ่ายให้กับสมาชิกทุกเดือน ในแง่ที่หน่วยงานกลางจึงทำหน้าที่คล้ายกับ

ธนาคาร พนักงานที่ทำงานในสำนักงานกลางเป็นสมาชิกของระบบ LETS ได้รับค่าตอบแทนเป็นหน่วยแลกเปลี่ยน LETS แทนการจ่ายค่าตอบแทนด้วยเงินสดทางการ

ในส่วนของการกำหนดมูลค่าของหน่วยการแลกเปลี่ยน LETSystem จะเป็นการกำหนดมูลค่าที่เป็นอิสระ และสามารถต่อรองได้ระหว่างสมาชิกที่ร่วมทำการตกลงแลกเปลี่ยนกันโดยไม่มีการพิจารณาในเรื่องดอกเบี้ย เนื่องจากระบบแลกเปลี่ยน LETSystem ถือว่าเป็น “พันธสัญญาที่จะตอบแทนกลับสู่ระบบ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคต” (Liesch และ Birch 2000) ดังนั้นจำนวนของเงินตราชุมชนในระบบ LETSystem ขึ้นอยู่กับปริมาณการค้าขายที่เกิดขึ้น

นอกจากนั้น จากการสำรวจกลุ่มผู้ดำเนินการระบบแลกเปลี่ยน LETSystem พบว่านอกจากระบบแลกเปลี่ยนจะให้ผลดีในทางเศรษฐกิจระบบยังเอื้อให้คนที่ว่างงานได้เข้าร่วมในกิจกรรมในทางการผลิตของชุมชนระบบดังกล่าวเปิดโอกาสให้สมาชิกได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นคนที่เข้าร่วมจะมีความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem) มากขึ้น แทนที่จะได้รับการนิยามและลดทอนโอกาสในฐานะที่เป็นคนว่างงานภายใต้กรอบระบบเศรษฐกิจเดิม (Traditional Economic) มากไปกว่านั้นระบบแลกเปลี่ยนชุมชนช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนได้แสดงความรักเอื้อเฟื้อต่อกัน มีการสื่อสาร การสร้างเครือข่าย ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีภายในและระหว่างชุมชนสมาชิก ไปจนกระทั่งการให้โอกาสและส่งเสริมรูปแบบชีวิตที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม Liesch และ Birch (2000) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดบางประการของระบบ LETSystem ว่า มีการแลกเปลี่ยนค้าขายกันจำกัดเนื่องจากสินค้าและบริการมีจำกัด รายชื่อสินค้าและบริการในรายการไม่ได้รับการปรับเปลี่ยนให้ทันกับสถานการณ์จริง การต้องใช้ความพยายามมากขึ้นในการใช้ระบบแลกเปลี่ยน การที่ผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องมีความอดทนในการที่จะแลกเปลี่ยนกันเองภายในระบบ และหน้าที่ที่มีจำกัดของระบบแลกเปลี่ยน Williams ประมวลสรุปข้อจำกัดสองประการสำคัญที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของระบบแลกเปลี่ยน LETSystem ประการแรกคือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสมัครเป็นสมาชิก อีกประการหนึ่งคือปัญหาในเชิงองค์กร

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก พบว่ามีปัญหาหลายประการ กล่าวคือ ได้มีความพยายามใช้กลยุทธ์หลากหลายรูปแบบและวิธีการในการกระตุ้นให้คนเข้าร่วมเป็นสมาชิกของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน LETSystem ไม่ว่าจะเป็นวิธีการส่งเอกสารข้อมูลพื้นฐาน แผ่นพับ ตัวอย่างข้อมูลการค้าภายในระบบแลกเปลี่ยน สำเนารายการสินค้าและบริการ บางกลุ่มใช้วิธีการสื่อสารโดยตรงเพื่ออธิบายแนวคิดของระบบ สำหรับบางกลุ่มการแก้ไขปัญหของระดับการแลกเปลี่ยนที่อยู่ในระดับต่ำ โดยการจัดให้มีตลาดเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าโดยเฉพาะ เพื่อที่สมาชิกจะสามารถค้าขายและสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพทางสังคมและเศรษฐกิจได้

ปัญหาที่พบอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับสมาชิก คือ การใช้เงินตราชุมชนและเงินตราทางการร่วมกัน กลุ่ม LETSystem บางกลุ่มพยายามแก้ไขปัญหานี้โดยการขอร้องผ่านจดหมายข่าวว่าในนามของ LETS สมาชิกควรทำการค้าด้วยระบบเงินตราชุมชนไม่ใช่ด้วยเงินตราทางการของออสเตรเลีย สำหรับปัญหาเกี่ยวกับหนี้ที่สมาชิกบางคนมีกับระบบนั้น กลุ่ม LETSystem บางกลุ่มใช้วิธีการจำกัดเพดานการเป็นเจ้าหนี้/ลูกหนี้ บางกลุ่มใช้วิธีการกระจายข่าวเกี่ยวกับจำนวนการเป็นเจ้าหนี้/ลูกหนี้ที่สมาชิกแต่ละคนได้รับให้กับสมาชิกทุกคน ดังนั้นสมาชิกจึงสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองว่าจะซื้อสินค้าจากบุคคลที่มีหนี้สูงและเสนอขายให้กับคนที่มียอดความเป็นเจ้าหนี้สูง นอกจากนั้นบางกลุ่มทำการจัดหาเงินทุนจากสมาชิกที่เต็มใจที่จะบริจาคเงินตรา LETSystem ที่สามารถหามาได้ให้กับระบบเพื่อนำไปใช้ในการช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกบางกลุ่ม เช่นในระบบ Blue Mountain LETSystem ได้มีการจัดหาบริการ เช่น การบำรุงรักษา การจ่ายตลาด บริการตัดหญ้า และการเตรียมอาหารให้กับกลุ่มคนพิการ

ปัญหาที่สำคัญมากที่สุดอีกประการหนึ่ง คือ การมีจำนวนและความหลากหลายของสินค้าและบริการน้อย ซึ่งอาจเป็นปัญหาที่นำไปสู่การชะงักงันของการค้าขาย ในการแก้ไขปัญหานี้ได้มีการกระตุ้นให้เหล่าธุรกิจเข้าร่วมเพื่อขยายฐานสินค้าและบริการ ในขณะเดียวกันก็ได้มีการกระตุ้นให้สมาชิกคิดอย่างสร้างสรรค์มากขึ้นเกี่ยวกับสิ่งที่สามารถเสนอขายได้

สำหรับปัญหาในเชิงองค์กร Williams กล่าวสรุปว่า กลุ่ม LETSystem จำนวนมากได้รวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหากับการระดมเงินทุน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากต่อจุดประสงค์บางประการ เช่น การจัดหาเงินทุน การได้รับการประกันและการลงนามในสัญญาเช่าซื้อ บางกลุ่มได้รับเงินสนับสนุนจากกรมความมั่นคงทางสังคมในรัฐนั้นๆ คุณภาพของซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ที่ใช้บันทึกและบริหารจัดการข้อมูลการค้าขายที่เกิดขึ้นก็เป็นปัญหาและข้อจำกัดอีกประการหนึ่งที่องค์กร LETSystem บางองค์กรเผชิญอยู่

นอกจากนั้น เว็บไซต์ http://www.mullum.com.au/bmt_lets/PaperCurrency.html กล่าวสรุปถึงข้อจำกัดของระบบ LETS ดังนี้

- คนส่วนใหญ่รับรู้ว่าจะระบบ LETS เสนอสินค้าและบริการเพียงจำกัด และใช้เพียงกลุ่มคนบางกลุ่ม
- สำนักงานกลางของระบบ LETSystem มีภาระงานจำนวนมากที่ต้องบริหารจัดการ และมักจะมีจำนวนเจ้าหน้าที่เพียงจำนวนน้อย
- ระบบแลกเปลี่ยน LETS ไม่ใช่สิ่งที่บริหารจัดการตนเองได้เช่นเดียวกับเงินสด ดังนั้นการค้าขายผ่านระบบแลกเปลี่ยน LETSystem จึงเป็นสิ่งที่คนจำนวนมากไม่คุ้นเคย

- การไม่มีพันธกิจและจุดเน้นร่วมกันระหว่างสมาชิกในระบบ กล่าวคือ สมาชิกแต่ละคนไม่ได้เข้าร่วมกับกิจกรรมการแลกเปลี่ยนในระบบเท่าๆ กัน อันเนื่องมาจากการขาดความศรัทธาและความเชื่อในคุณค่าของLETSsystem นำไปสู่การค้าขายที่ไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดการลดคุณค่าของระบบในภายหลัง
- มีธุรกิจจำนวนน้อยที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของระบบLETSsystem ทำให้มีข้อจำกัดของความหลากหลายของสินค้าและบริการที่เป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนของสินค้าและบริการของสมาชิก
- อำนาจซื้อจำกัด กล่าวคือ ผู้ถือเงินตราชุมชนในระบบLETSsystem(หรือในระบบแลกเปลี่ยนชุมชนอื่น) ไม่สามารถใช้เงินตราชุมชนดังกล่าวซื้อหาสิ่งของที่จำเป็นส่วนใหญ่ได้ ระบบ LETSsystem ยังคงเป็นระบบเศรษฐกิจเสริมที่ต้องพึ่งพิงต่อระบบเศรษฐกิจระดับโลก

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับ LETSsystem ในประเทศออสเตรเลีย คือ ถึงแม้จะเป็นระบบแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน แต่ก็มีความเป็นสถาบันสูงมากโดยปรากฏออกมาในลักษณะการแลกเปลี่ยนระหว่างธุรกิจกับธุรกิจ ที่มีการจัดการโดยสำนักงานกลาง ประเด็นนี้เป็นสิ่งที่สามารถเข้าใจได้เนื่องจากประเทศออสเตรเลียจัดได้ว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นรูปแบบของระบบการแลกเปลี่ยนจึงมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากประสบการณ์ของระบบการแลกเปลี่ยนในบางประเทศ นอกจากนี้รัฐบาลออสเตรเลียมีความสนใจที่จะให้การสนับสนุนLETSsystem โดยไม่ได้คิดว่าจะระบบแลกเปลี่ยนชุมชนที่เกิดขึ้นจะเป็นการทำลายต่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศ รัฐบาลออสเตรเลียโดยเฉพาะในส่วนของกรมความมั่นคงทางสังคม (Department of Social Security) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน LETSsystem ทำให้มีการออกกฎหมายความมั่นคงทางสังคมเพื่อสนับสนุนการเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนชุมชนของกลุ่มคนว่างงาน สิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งที่ Williams กล่าวถึงคือ ถึงแม้ว่าจะมีการออกกฎหมายเพื่อรองรับการเข้าร่วมของกลุ่มคนว่างงานยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงสามประเด็นสำคัญ คือ ประการแรกไม่ควรสร้างLETSsystem ในฐานะที่เป็น "รูปแบบทางเลือก" เท่านั้น แต่ควรมีการจัดการหรือความพยายามที่จะสร้างระบบนี้ในชุมชนที่มีความยากจน ประการที่สอง ควรมีการเปลี่ยนการโฆษณาจากที่ไม่เป็นทางการไปสู่วิธีการที่เป็นทางการมากยิ่งขึ้น ประการที่สาม ผู้ที่ว่างงานบางคนอาจไม่แน่ใจว่า LETSsystem จะเป็นคำตอบจึงทำให้ไม่เข้าร่วม ในส่วนนี้จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง "ภาพลักษณ์" ของLETSsystem เพื่อเอื้อให้คนว่างงานเหล่านั้นรู้สึกได้ว่า LETSsystem เป็นระบบดังกล่าวที่จำเป็นสำหรับพวกเขาและ

สำหรับคนอื่นๆ นโยบายหนึ่งที่อาจเป็นไปได้ คือ การกระตุ้นให้คนว่างงานเหล่านั้นได้สำรวจถึงทักษะที่มีอยู่เพื่ออาจเป็นประโยชน์ต่อระบบ พร้อมทั้งการสร้างทักษะใหม่ๆ ให้พวกเขา

กล่าวโดยสรุป LETSystem ในประเทศออสเตรเลียได้มีการแผ่ขยายและประสบความสำเร็จในวงกว้างทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ อันเนื่องมาจากการตระหนักถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจหลัก การแลกเปลี่ยนชุมชนที่เกิดขึ้นปรากฏทั้งในรูปของการแลกเปลี่ยนระหว่างธุรกิจกับธุรกิจ และการแลกเปลี่ยนในระดับชุมชน ความร่วมมือของสมาชิกและผู้เข้าร่วม การประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรLETSystem และการตอบสนองของรัฐบาลออสเตรเลียล้วนเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จดังกล่าว

ประเทศญี่ปุ่น

1. รูปแบบของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศญี่ปุ่น

สำหรับประเทศญี่ปุ่นกระแสของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเริ่มได้รับความสนใจเมื่อมีการนำเสนอรายการ Ende's Last Message ของสถานีโทรทัศน์ NHK ที่กระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการสร้างระบบทางการเงินใหม่ที่สามารถแก้ไขปัญหาทางสังคมโดยมีการกล่าวถึงตัวอย่างของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน เช่น Ithaca Hours, Wirbank แนวคิดดังกล่าวได้รับการตอบรับจากหลายชุมชนในประเทศญี่ปุ่น จนกระทั่งมีการคิดค้นใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน Akio (2-3, 2002) สรุปรูปแบบหรือประเภทของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศญี่ปุ่นว่ามีอยู่สามระบบสำคัญ คือ

1.1 ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน LETS ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบแลกเปลี่ยนประเภทแรกที่น่าสนใจ ประยุกต์โดย Kazuhiko Murayama เริ่มใช้ในเมือง Chiba เดือนกุมภาพันธ์ ปี 1999 (พ.ศ.2542) โดยใช้ชื่อว่า Peanuts LETS (การใช้ชื่อ Peanut หรือถั่ว เนื่องจากถั่วเป็นผลิตภัณฑ์หลักของเมือง Chiba) ในระยะแรกระบบแลกเปลี่ยน Peanuts เป็นระบบที่การซื้อขายแลกเปลี่ยนจะถูกบันทึกในรูปแบบของเช็คแต่ภายหลังมีการเปลี่ยนเป็นการใช้สมุดบันทึก เหตุผลที่เลิกใช้ระบบเช็คโดยเปลี่ยนมาเป็นการใช้สมุดบันทึกก็เพื่อต้องการเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์ของรัฐบาลกลาง ที่อาจอ้างว่ากระแสของการแลกเปลี่ยนชุมชนที่เกิดขึ้นอาจมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจเงินเยน (Hirota 2000) ในระบบ Peanuts หน่วยการแลกเปลี่ยนถูกเรียกว่า Peas โดยเมื่อมีการแลกเปลี่ยนซื้อขายเกิดขึ้นสมาชิกแต่ละคนต้องนำสมุดบันทึกออกมาบันทึกวันที่ ชื่อคนที่ทำการแลกเปลี่ยนด้วย ชื่อของสินค้าและบริการ ค่าของเงินเยน มูลค่าทั้งหมด และ DISCOUNT ที่หมายถึงหน่วยแลกเปลี่ยน Pea ที่จ่าย และการลงชื่อของแต่ละ

ละฝ่าย สาเหตุที่เลือกใช้คำว่า DISCOUNT เพราะมีนัยยะว่าหน่วยการแลกเปลี่ยน Pea ในที่นี้เป็นเสมือน ส่วนลดในระบบเงินเชน

ภาพที่ 7 รูปแบบเช็คของระบบแลกเปลี่ยน Peanuts LETS

ภาพที่ 8 สมุดบันทึกการแลกเปลี่ยนของระบบแลกเปลี่ยน Peanuts LETS

ที่มา : <http://www.scaple-n.icc.ne.jp/~murayama/letspeanuts.html>

สมาชิกในระบบ Peanuts ที่ประกอบด้วยภาคธุรกิจและชาวบ้านจะได้รับ 1,000 Pea เมื่อทำกิจกรรมอาสาสมัครเป็นเวลา 1 ชั่วโมง หน่วยงานที่ทำการแจกจ่าย Pea คือ Chiba Machizukuri Support Center ที่ควบคุมดูแลบัญชี Pea ของแต่ละสมาชิก ยกตัวอย่างเช่น เมื่อสมาชิกซื้อผักจากร้านค้าสมาชิก สมาชิกก็จะจ่ายด้วย Pea จำนวนร้อยละห้าของมูลค่าทั้งหมด จากนั้นร้านค้าสามารถที่จะบริจาค Pea ที่ได้มาให้กับศูนย์สวัสดิการจำนวนสองแห่งหรือให้กับสมาชิกคนใหม่ หรืออาจใช้ Pea เพื่อซื้อสินค้าและบริการอื่นๆ การทำเช่นนี้ทำให้เงินตราชุมชน Pea หมุนเวียนอยู่ภายในชุมชน

1.2 ระบบเงินตรากระดาษ (Paper Currency) เป็นเงินตรากระดาษที่ชุมชนผลิตออกมาใช้ภายในชุมชนเช่นเดียวกับเงินกระดาษที่ใช้ในระบบเศรษฐกิจหลัก ระบบแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรากระดาษที่เป็นที่รู้จักในประเทศญี่ปุ่นคือระบบ Ohmi ในเมือง Kusatsu, Shiga จุดเริ่มของการคิดค้นระบบ Ohmi เข้าสู่ทางเลือกของระบบการแลกเปลี่ยน คือ การที่ศูนย์ช่วยเหลือชุมชนKusatsu (Kusatsu Community Help Center) ที่ก่อตั้งขึ้นไม่ได้รับการตอบรับจากชุมชนในการเข้าร่วมมากนัก ทำให้ Hiroshi Uchiyama ที่เป็นบุคคลากรผู้ช่วยของศูนย์เห็นช่องทางในการเสนอระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อกระตุ้นการใช้ประโยชน์จากศูนย์มากขึ้น โดยเริ่มต้นใช้ระบบ Ohmi ในปี 1999 (พ.ศ.2542)

หนึ่ง Ohmi มีค่าเท่ากับ 100 เยน และคนที่ต้องการจะเข้าร่วมในระบบแลกเปลี่ยนนี้ต้องบริจาคเงินเพื่อรับ Ohmi ไปใช้ จำนวนของ Ohmi ที่ได้รับขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่บริจาค เงินเยนบริจาคส่วนหนึ่งจะถูกสำรองไว้เพื่อการใช้จ่ายภายในระบบ การใช้ระบบแลกเปลี่ยน Ohmi ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการซื้อบริการจากศูนย์ดังกล่าว เช่น เมื่อสมาชิกขอใช้บริการห้องประชุมของศูนย์ ก็สามารถนำหน่วยแลกเปลี่ยน Ohmi จ่ายให้กับศูนย์ อย่างไรก็ตามภายหลังส่วนบริการธุรกิจอื่นได้เริ่มให้ความสนใจกับระบบแลกเปลี่ยนดังกล่าวและได้ประกาศให้บริการโดยมี Ohmi เป็นหน่วยกลางของการแลกเปลี่ยน เช่น บริษัทแท็กซี่ โรงภาพยนตร์ เป็นต้น

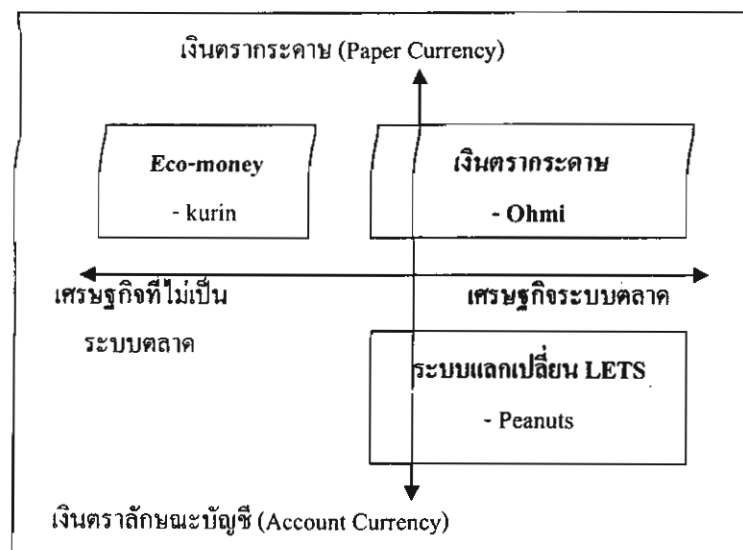
1.3 Eco-money เป็นระบบการแลกเปลี่ยนที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากระบบแลกเปลี่ยนสองประเภทข้างต้น โดยเป็นการผสมผสานแนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ และชุมชนเข้าด้วยกัน (Yen Rivals: The Rising Popularity of Local Currencies) Eco-money โดยระบบแลกเปลี่ยนดังกล่าวจะหมุนเวียนใช้เฉพาะในระบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นระบบตลาดเท่านั้น(Non-Market Eco-money) เช่น สิ่งแวดล้อม สวัสดิการ การศึกษา และวัฒนธรรม โดยไม่สามารถนำไปใช้กับเศรษฐกิจระบบตลาดได้ สมาชิกในระบบจะได้รับ Eco-money เมื่อเริ่มต้นการแลกเปลี่ยนและแจ้งซื้อ/ประเภทของบริการที่จะให้ในรายการงานบริการ(Service Menu)สมาชิกสามารถได้รับ Eco-moneyจากการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การให้บริการอาจเกิดขึ้นโดยตรงระหว่างสมาชิก หรืออาจเป็นการจัดการโดยมีผู้ประสานงานเป็น

คนกลาง ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของระบบแลกเปลี่ยนนี้ คือ Eco-money จะมีวันหมดอายุ หน่วย
การแลกเปลี่ยนของระบบนี้ คือ การให้บริการหนึ่งชั่วโมง ในส่วนของมูลค่าการแลกเปลี่ยนการบริการ
เป็นไปโดยอิสระเสรี สามารถตกลงต่อรองกันได้ระหว่างสมาชิก Eco-money ไม่สามารถถูกแลกเปลี่ยน
เงินสด ไม่มีดอกเบี้ย และไม่สามารถใช้ซื้อสินค้าหรือบริการจากร้านค้าหรือตลาดในชุมชนได้
ระบบการเปลี่ยนด้วย Eco-money ในญี่ปุ่นที่เป็นที่นิยม คือ Kurin ในเมือง Kuriyama, นคร Hokkaido

บทความข่าวประจำเดือนมีนาคม ปี 2000 ชื่อ Using “Eco-Money” to Deepen Community Ties
ระบุถึงสถานการณ์การใช้เงิน Eco ในนคร Hokkaido ว่ามีรายการที่แสดงถึงการบริการ 200 บริการ
เช่น การให้บริการซ่อมสิ่งของ การกวาดหิมะออกจากหลังคา การให้บริการเฝ้าบ้าน และการให้บริการ
อ่านหนังสือภาพให้เด็ก เป็นต้น เห็นได้ชัดว่าระบบ Eco-money เป็นความพยายามในการสร้างระบบ
ความช่วยเหลือและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจการที่เอื้อต่อการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการสำรวจระบบแลกเปลี่ยนชุมชนทั้งสามระบบในประเทศญี่ปุ่นข้างต้น สามารถสรุปได้
ดังภาพ

ภาพที่ 9 ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศญี่ปุ่น

ที่มา : Doteuchi, Akio. Community Currency and NPOs —A Model for solving Social
Issues in the 21st Century. In NLI Research, 163, April, 2002.

Earthday Money

อย่างไรก็ตาม กระแสการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนรูปแบบใหม่ในประเทศญี่ปุ่นที่ควรกล่าวถึงไว้เพิ่มเติม คือโครงการระบบการแลกเปลี่ยนที่เรียกว่า Earthday Money ในเขต Shibuya (Akio 9, 2002) โดยเป็นโครงการที่ดำเนินการโดย Hakuhodo และสถาบันวิจัยประเทศญี่ปุ่นในปี 2001 (พ.ศ.2544) มีจุดประสงค์เพื่อการสร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมของ Shibuya และต่อระบบสิ่งแวดล้อมโลก เงินกระดาษในระบบนี้ถูกเรียกว่าเงินEarthday มีหน่วยการแลกเปลี่ยนคือ “r” ซึ่งมีมูลค่าเท่ากับหนึ่งเยน เงินกระดาษมีราคาตั้งแต่ 50, 100, และ 500 ที่มีอายุการใช้เป็นเวลาหกเดือน

ภาพที่ 10 ตัวอย่างเงินตราชุมชน Earthday Money

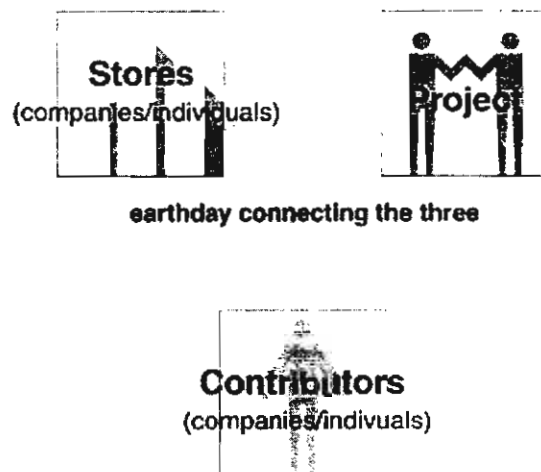

ที่มา : <http://www.earthdaymoney.org/earthdaymoney/01en.html>

การที่จะได้รับ Earthday Money นั้นสมาชิกหรือผู้เข้าร่วมต้องไปที่ธนาคาร Earthday และบริจาคเงินเยน(เงินสด) 500 เยนให้กับองค์กร NPO (องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร Non-Profit Organization) และรับ Earthday Money หรืออาจมีการสมัครเข้าเป็นอาสาสมัครในองค์กร NPO เพื่อรับหน่วยการแลกเปลี่ยน 500r ต่อชั่วโมง เมื่อมีการซื้อขายสินค้า/บริการที่ร้านค้าที่เข้าร่วมในโครงการ ผู้ที่ถือ Earthday Money สามารถจ่าย Earthday Money จำนวนร้อยละ 10-20 ของจำนวนเงินเยน นอกจากนั้นในกรณีที่ร้านค้าบริจาคหน่วยแลกเปลี่ยนชุมชนให้กับองค์กร องค์กรสามารถแลกหน่วยแลกเปลี่ยน “r” เป็นเงินสดจากผู้ที่อยู่ในชุมชนหรือจ่ายให้กับอาสาสมัคร แห่ลงเงินทุนหรือเงินสนับสนุนที่สำคัญขององค์กรจะมาจากสมาชิกในชุมชน องค์กรประกอบสำคัญในระบบเงินตราชุมชน Earthday Money ประกอบด้วยสามภาคส่วนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้บริจาค ร้านค้าที่เข้าร่วมบริการ

และโครงการต่างๆ ภายในชุมชน เช่น โครงการทำความสะอาดแม่น้ำลำคลอง โครงการเก็บขยะ เป็นต้น กล่าวได้ว่า Earthday Money จะออกให้กับผู้ที่ได้กระทำ “ความดี” ให้กับชุมชนนั่นเอง ความสัมพันธ์ระหว่างสามภาคส่วนดังกล่าว สามารถแสดงได้ดังภาพ

ภาพที่ 11 ความสัมพันธ์ของสามภาคส่วนสำคัญในระบบแลกเปลี่ยนชุมชน Earthday Money

ที่มา : <http://www.earthdaymoney.org/earthdaymoney/01en.html>

จากการสำรวจข้อมูลในเว็บไซต์ <http://www.earthdaymoney.org/earthdaymoney/01en.html> พบว่าปัจจุบัน Earthday Money เป็นที่แพร่หลายในธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยที่พักในเมือง Shirasu รับ Earthday Money จำนวนร้อยละ 20 ของค่าที่พักทั้งหมด ทำให้เงิน Earthday ทำหน้าที่เสมือนเป็น เช็คเดินทาง ในส่วนของชาวไร่ชาวนาที่นำผักไปขายที่ตลาดขายส่งที่รับ “r” ในการแลกเปลี่ยน ซึ่งก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นแนวโน้มในอนาคตของ Earthday Money คือ การพยายาม ประยุกต์รูปแบบเงินตราชุมชนในรูปแบบของ IC cards เพื่อนำไปใช้ในชุมชนอื่นนอกเหนือจากเขต Shibuya ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงของความก้าวหน้าทาง เทคโนโลยีในการนำมาประยุกต์เข้ากับระบบเงินตราชุมชน แต่ทางกลุ่มปฏิบัติการ Earthday Money ยังคงยืนยันถึงการผลิตเงินกระดาษ เนื่องจากมีความเชื่อว่าการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการผ่าน Earthday Money โดยตรงซึ่งกันและกันได้สร้างความรู้สึกร่วมกันและสัมพันธ์ภาพที่ดีในชุมชน

The WAT-System

จากข้อมูลของเว็บไซต์ <http://home.debitel.net/user/Rmittelstadl/Money/watto-e.htm> Izumi (2001) อธิบายระบบแลกเปลี่ยน WAT-system ว่าเป็นระบบแลกเปลี่ยนชุมชนอีกระบบหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นเกี่ยวกับองค์กรในกรณีของการออกตั๋วเงินและเพื่อหลีกเลี่ยงความจำเป็นในการควบคุมปริมาณเงิน ระบบ WAT-system เริ่มต้นในเดือนสิงหาคม ปี 2000 โดยมีการแจกแบบ WAT-form และมีการจัดตั้งสมาคมเพื่อนของวัด WAT-friend

WAT-System เป็นระบบที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกันได้แม้จะอยู่ห่างไกลกันโดยการสร้างวงจรของความไว้วางใจ การกำหนดมูลค่าแบบใหม่และการมีความสัมพันธ์ในระดับที่เท่าเทียมกันระหว่างผู้เข้าร่วม กล่าวคือ ผู้ที่เข้าร่วม WAT-system จะอยู่บนฐานความสัมพันธ์แบบเพื่อนต่อเพื่อนทำให้ไม่มีกลุ่มผู้บริหารจัดการที่อยู่เหนือกว่ามาควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้เข้าร่วม มูลค่าของหนึ่ง WAT เปรียบเทียบได้กับหนึ่งกิโวลต์ของกระแสไฟฟ้า โดยเป็นการเทียบเคียงว่าในการผลิตพลังงานธรรมชาติหนึ่งกิโวลต์เท่ากับการทำงานปกติหกนาทีก หรือประมาณ 75-100 เซน

สมาชิกที่สนใจเข้าร่วมกับระบบ WAT-system สามารถสั่งแบบฟอร์มวัดค่าได้จากสมาคม หรือนำเอาแบบฟอร์มมาจากโฮมเพจ WAT-homepage และเนื่องจากไม่มีสำนักงานกลางหรือผู้ประสานงาน WAT-system จึงไม่จำเป็นต้องมีการจ่ายค่าธรรมเนียมใดๆ สมาคมที่จัดตั้งขึ้นมีหน้าที่เพียงจัดหาและแจกจ่ายแบบฟอร์มวัดค่า พร้อมทั้งการจัดพิมพ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายขึ้นอยู่กับความยินยอมระหว่างกันและการมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ในระบบนี้ใครก็ตามที่ต้องการทำการซื้อขายสามารถออกบัตร WAT-ticket ได้ทันทีทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความยินยอมที่จะตกลงซื้อขายของผู้รับ เนื่องจากหลักการของ WAT-ticket แสดงถึงนโยบายของการให้สัญญาที่จะจ่ายโดยการทำงานคืนให้ คนที่รับบัตร WAT-ticket สามารถใช้บัตรเพื่อทำการแลกเปลี่ยนกับบุคคลที่สามได้ บัตรดังกล่าวจะหมุนเวียนอยู่ภายในกลุ่มสมาชิกโดยทำการบันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทุกครั้งทางด้านหลังของบัตร เมื่อใดก็ตามที่บัตรกลับคืนมาสู่ผู้ที่ออกบัตรถือว่าได้มีการชดใช้หรือจ่ายคืนเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงเริ่มต้นวงจรใหม่ของการออกบัตร(Issuing) การหมุน (Circulation) เวียน และการใช้คืนต่อไป (Redemption)

ภาพที่ 12 ตัวอย่างบัตรระบบแลกเปลี่ยนชุมชน WAT-System (ด้านหน้า)

ワット借用証書

date

recipient

issuer

value

date

stamp

จากภาพตัวอย่างบัตร WAT-System ผู้ที่ออกบัตรต้องบันทึกวันที่(Date)ชื่อผู้รับบัตร(Recipient) ชื่อผู้ออกบัตร (Credit) ในส่วนของ A นั้นเป็นลายเซ็นต์ของผู้รับหรือผู้ให้สินค้าและบริการ และ B คือลายเซ็นต์ของผู้ที่ออกบัตร พร้อมทั้งมีการกำกับวันที่ เมื่อมีการออกบัตรผู้ที่ออกบัตรต้องติดสแตมป์ที่รอยตัดจากนั้นจึงส่งชิ้นส่วนด้านขวาให้กับผู้รับหรือผู้ที่ให้สินค้าและบริการ

ภาพที่ 13 ตัวอย่างบัตรระบบแลกเปลี่ยนชุมชน WAT-System (ด้านหลัง)

date

user

recipient

place for sticking an attachment if needed

(vertical writing style)

จากนั้นเมื่อมีการตกลงค้าขายกับบุคคลที่สามก็จะทำการบันทึกลงในด้านหลังของบัตร (โดยเป็นการเขียนในลักษณะแนวตั้ง) หากพื้นที่ของกระดาษหมดก็สามารถหากระดาษมาติดเพิ่มเข้าไปได้ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าการแลกเปลี่ยนชุมชนของระบบ WAT-System ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญของการไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้แลกเปลี่ยน การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นที่ปรากฏในบัตร WAT-system ซี่ให้เห็นถึงระดับของความไว้เนื้อเชื่อใจ บัตรที่ออกใหม่ครั้งแรกนั้นแสดงถึงความไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกันของผู้แลกเปลี่ยน บัตรที่มีการออกบัตรมาก่อนแล้วที่ใช้อยู่ในการแลกเปลี่ยนครั้งก่อนแสดงถึงวงจร

การแลกเปลี่ยนของผู้ที่เข้าร่วม สำหรับผู้ที่ถือบัตรที่ออกโดยคนอื่นแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นได้แสดงออกถึงความไว้วางใจของคน รายชื่อบุคคลและการแลกเปลี่ยนด้านหลังที่เพิ่มมากขึ้นนั้นยังแสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจของบุคคลต่างๆ ดังกล่าว

2. ประมวลสรุประบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศญี่ปุ่น

จากการสำรวจรูปแบบของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนบางระบบพบว่าการพัฒนาและออกแบบระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากการเคลื่อนไหวเรื่องระบบแลกเปลี่ยนชุมชนของต่างประเทศ เช่นระบบแลกเปลี่ยนชุมชน Peanuts ที่ได้รับอิทธิพลจากระบบ LETSystem หรือเงินตรากระดาษของชุมชน Ohmi ที่ได้รับอิทธิพลและประยุกต์จากแนวคิดของ Ithaca Hours และระบบ Kurin ซึ่งเป็นการผสมผสานตัวแบบ Ithaca Hours และ Time Dollars เข้าด้วยกันเป็นต้น การออกแบบหรือการสร้างระบบแลกเปลี่ยนชุมชนของแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันไปแล้วแต่เป้าหมาย จุดประสงค์ และลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น

Kawai และ Shimazaki (2002,1-ค) แสดงข้อสรุปภาพรวมในประเด็นต่างๆ ของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศญี่ปุ่นไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

- กลุ่มที่ดำเนินการเรื่องระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศญี่ปุ่นประกอบด้วยสองกลุ่มหลักประเภทแรก คือ กลุ่มประชาสังคม หรือ พลเมือง และ กลุ่มที่จัดการโดยรัฐบาลท้องถิ่น
- วัตถุประสงค์ของการสร้างระบบแลกเปลี่ยนชุมชน คือ เพื่อฟื้นฟูชุมชนในเชิงเศรษฐกิจในลักษณะถนนเพื่อการจับจ่ายซื้อสินค้า(Shopping Street)เพื่อส่งเสริมการช่วยเหลือการร่วมมือกันภายในชุมชน การปฏิสัมพันธ์ในชุมชน เพื่อส่งเสริมกิจกรรมอาสาสมัคร และการรักษาสิ่งแวดล้อม
- เหตุผลในการเกิดระบบเงินตราชุมชนอาจแบ่งได้เป็นสองประเภทใหญ่ๆ กล่าวคือ (ก) เหตุผลในทางเศรษฐกิจ (Economic Reason) กล่าวคือ ความไม่สมบูรณ์ของระบบเงินตรากลางของชาติ และ (ข) เหตุผลที่ไม่ใช่ทางเศรษฐกิจ (Non-Economic Reason) อาทิ การเป็นสัญลักษณ์ให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะเกี่ยวกับความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของชุมชน และ ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบต่างให้ต่างรับ และ การมีจิตใจดีในระดับชุมชน
- รูปแบบของระบบเงินตราชุมชนมีอยู่สี่รูปแบบใหญ่ คือ เงินกระดาษ เหรียญ Passbook และใบแสดงการเป็นหนี้ (Due Bill)

- ในส่วนผู้ซื้อ / ผู้ขาย บางกลุ่มมีการพิมพ์เอกสารแจก “สิ่งที่จะขาย” และ “สิ่งที่ต้องการซื้อ” หรือบางกลุ่มมีผู้ประสานงานที่ดำเนินการเรื่องอุปสงค์และอุปทานเช่น กลุ่ม Kurin ที่ใช้คอมพิวเตอร์จับคู่ให้ผู้ที่ต้องการแลกเปลี่ยนกัน (Computer-Based ‘Matching System’)
- แรงจูงใจในการเข้าร่วมในระบบเงินตราชุมชน คือ เพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชน และ เพื่อส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และ การร่วมมือในระดับชุมชน

3. บทเรียนจากประสบการณ์ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนของประเทศญี่ปุ่น

Kawai และ Shimazaki (2002, 8-10) กล่าวเพิ่มเติมว่าระบบแลกเปลี่ยนชุมชนควรมีเป้าหมายที่ชัดเจน การตั้งเป้าหมายไว้เพียงประการเดียวว่าเป็นการแนะนำระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเข้าสู่สังคมอาจไม่ได้เป็นสิ่งที่ดี เพราะประสบการณ์ของญี่ปุ่นแสดงให้เห็นถึงบางกลุ่มที่ประสบความล้มเหลวในการสร้างระบบเงินตราชุมชน นอกจากนั้น การได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกเป็นสิ่งสำคัญในกรณีของระบบเงินตราชุมชนที่เริ่มต้นและจัดการโดยรัฐ และระบบเงินตราชุมชนต้องเป็นการตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ

เนื่องจากในระบบแลกเปลี่ยนชุมชนอาจประสบกับข้อท้าทายเกี่ยวกับผู้โดยสารที่ไม่ยอมเสียเงิน (Free-Rider) ดังนั้นการสร้างกลไกในการจัดการกับปัญหานี้จึงเป็นสิ่งสำคัญ ดังกรณีของ ระบบแลกเปลี่ยน WAT-System ข้างต้นที่ใช้วิธีการเซ็นด์ซื้อเพื่อรักษาความน่าเชื่อถือของระบบ นอกจากนั้น ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ในระบบแลกเปลี่ยนชุมชน คือ การมีจำนวนสมาชิกน้อย และการที่สมาชิกไม่กระตือรือร้นต่อกิจกรรมการแลกเปลี่ยนชุมชน ดังนั้นการสร้างความเข้าใจและการยอมรับต่อระบบแลกเปลี่ยนชุมชนจึงเป็นจุดเน้นที่สำคัญอีกประการหนึ่งต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ข้อเท็จจริงที่ว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการพัฒนาและก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จึงเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเหล่านั้น เช่น อินเทอร์เน็ต ในการส่งเสริมเครือข่ายการเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร ส่งข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการ และการรณรงค์การศึกษาเกี่ยวกับระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ประเทศไทย

1. ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศไทย

เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในทวีปและในโลกรู้จักการเกิดขึ้นของระบบแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศไทยเป็นผลมาจากการประสบกับปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ที่ส่งผลกระทบกระเทือนด้านลบต่อประเทศในหลายมิติทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม และหลายระดับทั้งในเศรษฐกิจระดับประเทศ

และต่อวิเศษธุรกิจและสังคมของชุมชน เป็นเหตุให้กลุ่มบุคคลจากหลายฝ่ายอันประกอบด้วยชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในและต่างประเทศต่างร่วมมือกันในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหการกลับไปสำรวจวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่เป็นพื้นฐานในสังคมไทย จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดแนวทางการพึ่งตนเองของชุมชน ทำให้เกิดการหมุนเวียนของทุนและทรัพยากรภายในชุมชน และยังเป็นการลดการไหลออกของทรัพยากรท้องถิ่น และเป็นการกระตุ้นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน (LDI) จากนั้นได้มีการพัฒนาระบบเงินตราชุมชนขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหการไหลออกของเงินบาท พร้อมทั้งแก้ไขปัญหการขึ้นลงของค่าเงินบาทที่ถูกกำหนดจากตลาดและปัจจัยจากภายนอกโดยการลดการเชื่อมโยง (de-link) ระหว่างตลาดภายนอกและเศรษฐกิจในชุมชนออกจากกันเพื่อเป็นแนวทางให้เกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชนให้ได้มากที่สุด

ในปี 2540 โครงการระบบเงินตราชุมชนประเทศไทย (Thai Community Currency Systems Project-TCCS) ได้ก่อตั้งขึ้นภายใต้การดำเนินการของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากมูลนิธิอู๋ในหน่วยงานอาสาสมัครแคนาดา (CUSO) หน่วยงานอาสาสมัครอังกฤษ (VSO) และโครงการศึกษาและปฏิบัติการงานพัฒนา (Focus on the Global South) นอกจากนั้นโครงการระบบเงินตราชุมชนยังได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์กรพัฒนาเอกชนหลายเครือข่าย (Pichpongsa and Khlangpukhiaw 2002, 1) และในเดือนสิงหาคมปี 2540 ทางโครงการระบบเงินตราชุมชนได้จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ จากจุดนี้เองที่ทำให้ชุมชนกุดชุม จังหวัดยโสธรซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งชุมชนหนึ่งประกอบกับความพยายามภายในชุมชนที่มีอยู่แล้วในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน (Barter System) ได้ตัดสินใจเข้าร่วมในการพัฒนาระบบเงินตราชุมชนในประเทศไทยขึ้นแห่งแรกในชื่อว่า “เบี้ยกุดชุม” โดยประกอบด้วยสมาชิกจาก 5 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านสันติสุข โสภุมปุณ ท่าลาด กุดหิน และโคกกกลาง Pichpongsa และ Khlangpukhiaw (2002, 8) กล่าวเพิ่มเติมไว้อย่างน่าสนใจถึงปัจจัยที่ทำให้เกิด “เบี้ยกุดชุม” ว่าประกอบด้วย พัฒนาการความเป็นชุมชนพึ่งตนเองมากกว่า 20 ปี การมีผู้นำชุมชนและองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง มีการผลิตของชุมชนที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นนมถั่วเหลือง แชมพูสมุนไพร น้ำยาล้างจาน ยาสมุนไพร และอื่นๆ การที่ชุมชนมีความต้องการที่จะแสวงหาวิธีการหรือเครื่องมือที่จะจัดการกับปัญหาในชุมชน โดยเฉพาะปัญหานี้สินในห้าหมู่บ้านดังกล่าวซึ่งเป็นพื้นที่ของคณะทำงานเฝ้าอยู่เฝ้ากินที่มีแนวความคิดร่วมกันเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนที่ไม่ใช้เงินตรา ประกอบกับการที่ผู้นำชุมชนให้การยอมรับและสนับสนุนต่อแนวความคิดของระบบเงินตราชุมชนอย่างเต็มที่

จุดประสงค์สำคัญของการสร้างระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเบี้ยกุดชุม คือ เพื่อกระตุ้นการผลิตและการผลิตทรัพยากรภายในชุมชน เพื่อให้เกิดการออมและเพื่อเป็นเสริมสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน เบี้ยกุดชุมอยู่ในรูปแบบของเงินกระดาษ เป็นเงินตราชุมชนที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการได้ในกลุ่มของสมาชิกเท่านั้น โดยมีการกำหนดมูลค่าของเบี้ยเท่ากับเงินบาทอันเป็นผลมาจากกระบวนการออกแบบรูปแบบของเงินตราชุมชนร่วมกันของชุมชนเพื่อความสะดวกในการแลกเปลี่ยน

ภาพที่ 14 ตัวอย่างเบี้ยกุดชุม (บุญกุดชุม) ในประเทศไทย

เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิก สมาชิกสามารถเบิกเบี้ยกุดชุมจากธนาคารเบี้ยได้โดยในระยะแรกสามารถเบิกได้หน่วยละ 500 เบี้ย สมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการได้ที่ตลาดนัดชุมชน ซึ่งสินค้าที่ใช้แลกเปลี่ยนเป็นสินค้าและบริการที่ผลิตและมีอยู่ภายในชุมชน เช่น มะพร้าว น้ำมันถั่วเหลือง ไข่ เนื้อสัตว์ ข้าว ขนมหวาน ผักและผลไม้ เป็นต้น โดยสามารถนำสิ่งของและบริการมาแลกเปลี่ยนกันได้ที่ตลาดนัดชุมชน การใช้เบี้ยต้องใช้คู่กับเงินบาท เช่น การซื้อน้ำมันถั่วเหลืองหนึ่งถุง ปกติราคาห้าบาท ก็สามารถใช้เงินบาทสี่บาท ร่วมกับเบี้ยหนึ่งเบี้ย อย่างไรก็ตามมูลค่าของสินค้าและบริการขึ้นอยู่กับความต้องการและการตกลงร่วมกันระหว่างผู้ที่แลกเปลี่ยน กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ราคาของสินค้าและบริการในการแลกเปลี่ยนด้วยเบี้ยกุดชุมไม่ได้ถูกกำหนดไว้เป็นมาตรฐานเช่นเดียวกับเงินบาท แต่มีความยืดหยุ่นสามารถต่อรองกันได้ระหว่างผู้แลกเปลี่ยน นอกจากนั้นการกำหนดค่าการแลกเปลี่ยนขึ้นอยู่กับปริมาณหรือสัดส่วนของการใช้เงินบาทในการผลิต กล่าวคือ สินค้าและบริการบางประเภทที่ต้องใช้เงินบาทเป็นหลักในการผลิตอาจมีการกำหนดสัดส่วนการแลกเปลี่ยนด้วยเงินบาทสูง ในขณะที่สินค้าบางประเภทเป็นทรัพยากรที่ได้มาจากชุมชนก็สามารถที่จะกำหนดให้มีสัดส่วนของการแลกเปลี่ยนด้วยเบี้ยมากขึ้น

ภายหลังการใช้เบี้ยได้เพียง 15 วันปรากฏว่าเป็นที่สนใจของสื่อมวลชนจนกระทั่งมีการเสนอข่าวที่ทำให้เกิดประเด็นวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง และพัฒนาไปสู่การต่อต้านและไม่เห็นด้วยของรัฐบาลด้วยข้อโต้แย้งว่าการพิมพ์พันธบัตรของชุมชนขึ้นเองนั้นเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย จนในที่สุดชุมชนและองค์กรเครือข่ายคณะทำงานตัดสินใจระงับการใช้เบี้ยกุดชุม คณะทำงานได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวหลายวิธี ประกอบด้วย การขอความช่วยเหลือจากสหกรณ์การเกษตรในการตีความข้อกฎหมายเกี่ยวกับเบี้ยกุดชุม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและพันธมิตรทั้งในและต่างประเทศ พร้อมทั้งการกระตุ้นและผลักดันให้เกิดงานวิจัยเรื่องระบบเงินตราชุมชน

ประมาณปลายเดือนมกราคม 2545 ได้มีการจัดการเสวนาระหว่างนักวิชาการ เจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งเป็นเครือข่ายคณะทำงานโครงการระบบเงินตราชุมชน กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงการคลังเกิดขึ้นที่โครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจยิ่งจากผู้แทนจากธนาคารแห่งประเทศไทยในขณะนั้นว่าถ้าหากไม่มีคำว่าเบี้ยและมีการจัดตั้งธนาคารขึ้น และไม่มีการเทียบค่าสื่อกลางที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนให้เท่ากับเงินบาทก็จะไม่ผิดกฎหมาย พร้อมทั้งหลีกเลี่ยงการใช้รูปสัญลักษณ์ที่คล้ายกับธนบัตรของรัฐบาล ก็สามารถดำเนินกิจกรรมในรูปแบบระบบการแลกเปลี่ยนของชุมชนได้ต่อไปเพื่อประโยชน์ในการเพิ่มสภาพคล่องทางการเงินให้แก่ชุมชน นอกจากนั้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2545 ได้มีการจัดการประชุมทางวิชาการในระดับภูมิภาคเรื่องระบบเงินตราชุมชนภายใต้ชื่อ Alternative Economic Systems in Asia: Challenges of Community Currency Systems จนในที่สุดมีการผลักดันให้เกิดงานวิจัยเรื่อง ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ภายใต้การสนับสนุนเงินทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ขึ้น

ผลของงานวิจัยที่เป็นทางการดังกล่าว ส่งผลกระทบในด้านบวกเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนในประเทศไทย ทำให้มีการฟื้น “เบี้ยกุดชุม” ขึ้นมาใช้ใหม่ภายใต้ชื่อ “บุญกุดชุม” ซึ่งมีนัยยะแสดงถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การสรรค์สร้างคุณงามความดีให้แก่กัน และเป็นกลไกหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสุขขึ้นภายในชุมชนอย่างแท้จริง พร้อมกับชื่อใหม่ของธนาคารเบี้ยว่า “กลุ่มพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง”

จากการสำรวจสถานการณ์การใช้บุญกุดชุม ณ หมู่บ้านสันติสุข ในวันที่ 7-8 ธันวาคม 2545 พบว่าสมาชิกบุญสามารถเบิกบุญได้คนละ 100 บุญ โดยมีจำนวนสมาชิกผู้บุญจำนวน 28 ครัวเรือนจากทั้งหมด 30 ครัวเรือน ตลาดการแลกเปลี่ยนจัดขึ้นทุกวันอาทิตย์ สินค้าและผลิตภัณฑ์ประกอบด้วยนมถั่วเหลืองที่ผลิตโดยกลุ่มแม่บ้าน ผักต่างๆ ไข่ น้ำยาล้างจานที่ผลิตจากพืช ข้าวหลาม พืชผักต่างๆ

ในห้องถิ่น เช่น ลูกกะทกรก สะเคา ผ้าทอมือ นอกจากนั้นยังมีบริการที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ด้วยบุญกุศล คือ การตัดผม การเรียกรับโทรศัพท์ เป็นต้น

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าจุดประสงค์หลักของการแลกเปลี่ยนชุมชนผ่านบุญกุศล คือ กระตุ้นการผลิต การออม และกระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยน ยิ่งไปกว่านั้นพบว่าบุญกุศลเป็นกลไกนำไปสู่การแลกเปลี่ยนที่อยู่บนฐานของวัฒนธรรมการเอื้อเฟื้อต่อกัน เช่น ชาวบ้านนำกับข้าวไปให้อีกบ้านหนึ่ง ในช่วงเริ่มต้นอาจมีการให้บุญไปหนึ่งบุญ แต่เมื่อนานเข้า เมื่อมีการนำกับข้าวไปให้เพื่อนสมาชิกก็ไม่จำเป็นต้องรับบุญอีกต่อไป ซึ่งประเด็นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็น กระบวนการเรียนรู้เพื่อปลูกจิตสำนึกร่วม (Learning Process for Collective Consciousness) ในชุมชนเพื่อการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันอันจะนำไปสู่ความเป็นไปได้และความสำเร็จของชุมชนพึ่งตนเองบนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

ปัญหาที่พบในกระบวนการใช้บุญกุศล คือ ชาวบ้านไม่ทราบว่าจะไปใช้บุญกับใคร ที่ไหน ใครบ้างเป็นสมาชิก และไม่ทราบว่าสินค้าอะไรที่ยังขาดแคลนอยู่บ้าง ดังนั้นจึงมีการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของหมู่บ้าน เป็นการประกาศถึงความเคลื่อนไหวของบุญกุศล มีการแจ้งรายละเอียด ชื่อ ที่อยู่ของสมาชิก ชื่อผลิตภัณฑ์ นอกจากนั้นได้มีการเสนอให้ติดธงไว้หน้าบ้านของผู้ที่รับบุญ นับยะของปัญหานี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารในการปฏิบัติการของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน นอกจากนั้นการสื่อสารยังเป็นปัจจัยหลักต่อการสร้างเสริมความเข้าใจ การปลูกจิตสำนึกร่วมและจิตสำนึกเชิงวิพากษ์อันเป็นกลไกให้เกิดปัญหาเพื่อแก้ปัญหาและความทุกข์ของชุมชน พร้อมทั้งเป็นเครื่องมือในการขยายเครือข่าย

(หมายเหตุ : รายละเอียดข้อมูลของบุญกุศลสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากภาคผนวก รายงานบุญกุศล)

2. ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน : กลไกเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจแห่งความเท่าเทียม (กรณีศึกษาของบุญกุศล)

Kabeer (1994) กล่าวว่าไว้ชัดเจนถึงแนวทางการพัฒนาที่มักไม่ได้รวมเองประเด็นหรือเรื่องผู้หญิงเข้าไปด้วย รวมทั้งรูปแบบ และแนวทาง หรือแม้แต่ตัวแบบการพัฒนาที่เหล่านักวางแผนนโยบายนำเสนอก็มีประเด็นอคติทางเพศแอบแฝงอยู่ด้วย (Gender Blinded) Kabeer กล่าววิพากษ์เศรษฐกิจกระแสหลักว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่เบียดขับผู้หญิงออกจากเส้นทางความรู้และอำนาจในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การจัดสรรทรัพยากรและนโยบายสังคมที่เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง แนวนโยบายสวัสดิการสังคมกระแสหลักเน้นการสร้างภาวะพึ่งพิงให้กับสตรี มากกว่าจะมีเป้าหมายเพื่อการเสริมพลังและปลดแอกผู้หญิงอย่างแท้

จุดยืนของสตรีนิยมที่สำคัญที่สุดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา คือ การจัดวางมนุษย์และความ
ผาสุกของมนุษย์ไว้ในอันดับต้นของกระบวนการวางแผน กิจกรรมที่มีค่าที่สุดจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
กับการดูแลเอาใจใส่ การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ เนื่องจากแรงงานมนุษย์นั้นควรได้รับการ
กระตุ้นด้วยรูปแบบการผลิตที่หลากหลาย ทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นทั้งผลลัพธ์และวิธีการของการพัฒนา
เป็นเครื่องมือและคุณค่าที่แท้จริงภายในตัวเอง การพัฒนาจะไม่ได้เป็นเพียงการวัดโดยใช้ระดับของ
สินค้าของบริการของตลาดแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องคำนึงถึงความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ด้วยใน
ขณะเดียวกัน กิจกรรมต่างๆ ที่นำไปสู่ความผาสุกและความเป็นอยู่ที่ดีจะถือว่าเป็นกิจกรรมการผลิต
ตลาดก็จะเป็นเพียงหนึ่งในกลไกเชิงสถาบันที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์มากกว่าจะเป็นผู้ชี้ขาด
“คุณค่า” แต่เพียงอย่างเดียว

ดังนั้นงานทุกประเภทของผู้หญิงที่ทำหน้าที่ในการผลิตซ้ำ (Reproduction) อาทิ การดูแลเอา
ใจใส่ การเย็บปักถักร้อย การดูแลบ้าน ครอบครัวยิ่งถือเป็นงานที่มีคุณค่าตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์
สตรีนิยม ซึ่งแตกต่างจากระบบเศรษฐกิจกระแสหลักที่ไม่ให้ความสำคัญกับงานของผู้หญิง Powell
(2002, 4) ได้สรุปแนวความคิดของ Seyfang และ Pearson ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างระบบ
เงินตราชุมชนและแรงงานที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนว่า

“...ระบบเงินตราชุมชนสามารถประดิษฐ์หรือสร้างโครงสร้างตลาดใหม่ โดยการให้ค่ากับ
บริการและทักษะที่ไม่ได้รับการยอมรับในเศรษฐกิจระบบตลาด...”

เมื่อนำประเด็นเหล่านี้มาพิจารณาปรากฏการณ์ของบุญฤๅช ชุม ยังทำให้เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
กล่าวคือ ระบบแลกเปลี่ยนชุมชน “บุญฤๅช ชุม” เกิดขึ้นได้ด้วยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน หนึ่งใน
นั้นคือการตอบสนองจากกลุ่มผู้หญิงในชุมชนที่มีบทบาทเป็นคณะทำงานในชุมชน เนื่องจากในฐานะ
วัฒนธรรมไทยผู้หญิงจะใกล้ชิดกับระบบตลาดท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ดังสังเกตได้จากข้อเท็จจริงที่ว่า
ผู้หญิงในชุมชนมักเป็นผู้ดูแลและบริหารจัดการการเงินและเศรษฐกิจในครัวเรือน ดังนั้นกรณีศึกษาของ
บุญฤๅช ชุม น่าจะแสดงนัยยะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสร้างบทวิเคราะห์บนฐานของมุมมองสตรี
นิยม พร้อมทั้งแสดงถึงการมีลักษณะเฉพาะของฐานวัฒนธรรมไทยที่แตกต่างจากการเกิดระบบการ
แลกเปลี่ยนชุมชนในที่อื่นๆ

สิ่งที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการปฏิบัติการการแลกเปลี่ยนชุมชนของบุญฤๅช ชุม คือ การที่ผู้หญิง
ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมอยู่ในทุกกระบวนการของการปฏิบัติการ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การลงมือใช้
หรือแม้แต่ในการวิเคราะห์การไหลเข้าออกของทรัพยากรภายในชุมชน (Powell 2002, 5) นอกจากนั้น
ผู้หญิงยังเป็นผู้กำลังสำคัญในการผลิตและแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตลาดกลาง จากกรณีของบุญฤๅช ชุม แสดงให้

เห็นถึงนัยยะประการสำคัญว่า นอกจากระบบแลกเปลี่ยนชุมชนจะเป็นกลไกในการเสริมพลังความเข้มแข็งให้กับชุมชน ยังสามารถเป็นกระบวนการเสริมพลังความเข้มแข็งให้กับผู้หญิงให้เป็นผู้กำหนดและสร้างความรู้ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการพัฒนา อันจะเกื้อหนุนต่อความเป็นสังคมสันติสุขอย่างแท้จริง

ประมวลสรุปประสบการณ์ของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนในเอเชีย-แปซิฟิก

จากการศึกษาประสบการณ์การแลกเปลี่ยนชุมชนในเอเชีย จากสามประเทศสำคัญ คือ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น และไทย พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การเกิดขึ้นของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน การเกิดขึ้นของระบบดังกล่าวในเอเชียมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เกิดขึ้นจากการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามมีปัจจัยที่เป็นรายละเอียดแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่น ที่มีสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญของกระแสการเคลื่อนไหวเรื่องระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนที่แผ่ขยายออกไปเป็นวงกว้าง ในขณะที่ประเทศไทยเป็นกรณีที่เกิดขึ้นบนฐานของเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ

2. วัตถุประสงค์ เป้าหมายของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน จากการศึกษาทำให้สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์และเป้าหมายของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนมีความหลากหลายแตกต่างกัน ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชน วัตถุประสงค์ที่ไม่ได้เป็นไปในทางเศรษฐกิจซึ่งอาจประกอบด้วย วัตถุประสงค์ทางสังคมคือเพื่อเสริมสร้างและสนับสนุนความสัมพันธ์ภายในชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกล่าวคือเพื่อให้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการสร้างเศรษฐกิจที่เน้นมิติเชิงมนุษยธรรม ความเท่าเทียม และสันติสุข และวัตถุประสงค์ทางสิ่งแวดล้อมคือเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจที่เสริมความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

3. ความหลากหลายของรูปแบบ ทั้งสามประเทศมีปรากฏการณ์ความหลากหลายของรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความโดดเด่นอย่างมากเกี่ยวกับความหลากหลายของรูปแบบและวิธีการของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน ในขณะที่ประเทศออสเตรเลียมีความเหมือนกันของ LETSsystem สำหรับประเทศไทยอาจไม่สามารถกล่าวสรุปได้เด่นชัดในประเด็นนี้ เนื่องจากมีการใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนได้เพียงระยะหนึ่งแล้วหยุดชะงักไป อย่างไรก็ตามรูปแบบที่ใช้อยู่เป็นเงินตรากระดาษ การเน้นระบบการแลกเปลี่ยน LETSsystem ในประเทศออสเตรเลียอาจเป็นเพราะสะดวกและง่ายต่อการขยายเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างธุรกิจ ในขณะที่ความแตกต่างหลากหลายในประเทศญี่ปุ่นอาจเป็นเพราะอัตลักษณ์ของชุมชนมีความชัดเจน

4. ปัจจัยต่อความสำเร็จของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนมีดังต่อไปนี้

- การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงในกระบวนการสร้าง ออกแบบ และการใช้
- เงินทุนสนับสนุน อาจจะมีได้ในหลายรูปแบบ อาทิ การขอเงินทุนสนับสนุนจากภาครัฐ และองค์กรต่างๆ หรือ การออกแบบระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนที่มีระบบสมาชิกเพื่อจัดเก็บค่าธรรมเนียมเพื่อใช้ในการบริหารจัดการ โครงการ เป็นต้น
- การสนับสนุนจากเครือข่ายต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนและความร่วมมือทั้งในและต่างประเทศในการเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน
- การสื่อสารเพื่อปลูกจิตสำนึกร่วมค้ำกรณีสื่อมวลชนของประเทศญี่ปุ่น และการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน
- ในส่วนของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่มีลักษณะเฉพาะของโครงสร้างอำนาจตามลำดับชั้น ทำให้ผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งในการสร้างระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

5. ปัญหา และข้อท้าทาย

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและข้อท้าทายบางประการที่อาจเกิดขึ้นในการใช้ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน คือ

- การมีส่วนร่วมของสมาชิก
- การขยายเครือข่ายสมาชิกของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน
- ความขัดแย้งในข้อกฎหมาย ค้ำกรณีสื่อมวลชนของประเทศไทย
- ความไว้วางใจและความซื่อสัตย์ของสมาชิก
- กลไกในการจัดการกลุ่มกับกลุ่มผู้โดยสาร โดยไม่เสียเงิน (Free-Rider) ที่แสวงหาผลประโยชน์จากระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน

6. ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนในเอเชีย-แปซิฟิก

6.1 การตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของชุมชน (Diversity) ในการสร้างระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนจำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ได้ถึงความแตกต่างและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ดังนั้นวัตถุประสงค์และรูปแบบของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนจึงควรขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะดังกล่าว

6.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงในการบริหารจัดการระบบโดยชุมชนต้องเป็นแกนหลักในกระบวนการตัดสินใจ ออกแบบ และนำระบบการแลกเปลี่ยนที่คิดค้นขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ และแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบร่วมกัน

6.3 การปลูกจิตสำนึกร่วมเชิงวิพากษ์ (Critical Collective Consciousness) เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจของชุมชนเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจในภาพรวมที่ก่อให้เกิดปัญหาบางประการ และเข้าใจเกี่ยวกับระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนในฐานะที่เป็นแนวทางและกลไกในการเสริมความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองเพื่อต่อสู้กับปัญหา กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติการระบบการแลกเปลี่ยนชุมชน ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการปลูกจิตสำนึก หรือการตื่นขึ้น เนื่องจากการตื่นขึ้นของจิตสำนึกร่วมของชุมชนเป็นนัยยะที่บ่งบอกได้ถึงความเข้าใจ(ปัญหา)ของชุมชนในการเห็นวิธีแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง อันจะเป็นคุณูปการต่อความยั่งยืนของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนที่จะสามารถยืนยงอยู่ได้ในระยะยาว

บทที่ 7

ประสบการณ์การทดลองในชุมชนอื่นๆ

ประเทศเม็กซิโก

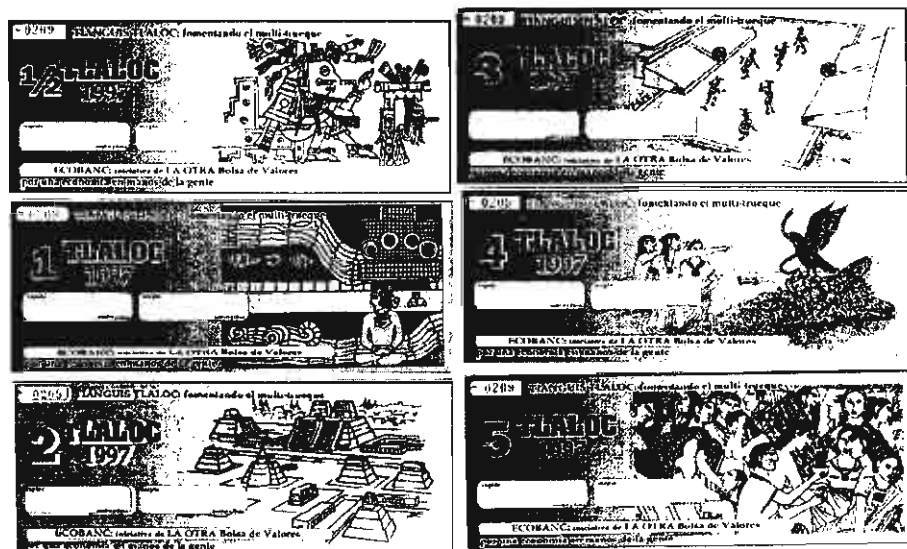
1. ความเป็นมาของระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนไทแองกิส ทาลอค (Tianguis Tlaloc)

พัฒนาการอัตราแลกเปลี่ยนชุมชนในเม็กซิโก เกิดขึ้นจากโครงการ Promotion of Popular Development (PdP) ที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับการพัฒนาโดยชุมชนพึ่งพิงตนเอง และ สร้างขนาดของเศรษฐกิจที่สามารถจัดการได้โดยบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน ในปี 2530 สถาปนิกนาม หลุยส์ โลเปซเลรา เมนเดซ เริ่มระบบเงินตราชุมชน มีชื่อว่า ทาลอค ระบบทาลอคเป็นระบบสินเชื่อกัน (Mutual Credit) ถัดมาในปี 2543 ระบบเงินตราแลกเปลี่ยนสมัยใหม่ ได้เริ่มขึ้นอีกครั้งในประเทศเม็กซิโก ในหุบเขาเมซควิตอล (Mezquital Valley) มลรัฐโอซากา และในปี 2544 ได้มีการเริ่มระบบเงินตราแลกเปลี่ยนชุมชนในเมือง เม็กซิโก ซิตี้ และ กระจายตัวไปทั่วประเทศ รัฐบาลของมลรัฐทาลอคสามารถได้ให้การสนับสนุนแก่โครงการระบบเงินตราแลกเปลี่ยนชุมชนในฐานะมาตรการลดปัญหาความยากจน

2. วัตถุประสงค์

1. สร้างความตระหนักถึงเงินตราในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางสังคม สัมผัสความคิดที่ว่าเงินตราเป็นของที่จับต้องได้ และ จริง เพื่อสร้างความสามารถของชุมชนในการประเมินราคาสินค้าและบริการอย่างเป็นธรรม
2. สร้างความสัมพันธ์ในลักษณะชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากทุกเดือนจะมีการพบปะกันระหว่างผู้บริโภคกับผู้ผลิต
3. สร้างความเป็นมนุษย์ ระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อ เน้นระบบเงินตราชุมชนที่เสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แทนที่จะเป็นสื่อสำหรับการแลกเปลี่ยนสินค้า
4. ลดปัญหาการพึ่งพิงราคาตลาดของสินค้าและบริการ ลดช่องว่างระหว่างธุรกิจขนาดใหญ่ และ ธุรกิจชุมชน ระหว่าง เศรษฐกิจตามแบบแผน และเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างบูรณาภาพของระบบเศรษฐกิจรวม
5. พัฒนาระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ที่เน้นการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนทางด้านนิเวศ ความสงบสุขทางสังคม การฟื้นคืนของวัฒนธรรมท้องถิ่น และกิจกรรมเศรษฐกิจที่มีความเป็นมนุษย์

ภาพที่ 15 ตัวอย่างของเงินตราชุมชนไทแอ็กิส ตลาดคในประเทศเม็กซิโก

ที่มา : <http://www.geog.le.ac.uk/ijecr/vol4-6/4no4.htm>

3. รูปแบบ

“ไทแอ็กิส” มีรากศัพท์ มาจากภาษาแอซเทค แปลว่า “ตลาดนัด” ส่วน “ตลาดค” เป็นชื่อเทพแห่งฝน น้ำ สายฟ้า และ ชีวิต และยังเป็นชื่อถนนที่สำนักงาน PdP ตั้งอยู่ด้วย ในวัฒนธรรมแอซเทคโบราณ รูปแบบของอัตราแลกเปลี่ยนจะเป็นลักษณะคำสั่งจ่ายเงินโดยสมาชิกจะถือหนังสือคำสั่งจ่ายเงิน และเวลาทำการแลกเปลี่ยน ทั้งผู้ขายและผู้ซื้อต่างเซ็นคล้ายมือซื้อลงบนคำสั่งจ่ายเงิน ทางด้านหลังของคำสั่งจ่ายเงินมีที่ว่างสำหรับการเซ็นสัณหลังจำนวน 10 ชื่อ จึงทำให้ผู้ที่ได้รับคำสั่งจ่ายเงินสามารถนำคำสั่งจ่ายดังกล่าวไปใช้ในการแลกเปลี่ยนต่อได้ ทำให้เกิดการหมุนเวียนของคำสั่งจ่ายเงินในลักษณะที่เป็นเสมือนเงินตรา และหลังจากมีการหมุนเวียนอยู่ระยะหนึ่ง หรือ ใช้จนหมดพื้นที่เซ็นชื่อสมาชิกสามารถที่จะนำคำสั่งจ่ายเงินดังกล่าวมายังศูนย์กลางปฏิบัติงานแล้วนำมาขึ้นเงินเชื่อได้ จึงทำให้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนเช่นว่ามีหน้าที่ทั้งเป็นระบบสินเชื่อร่วม (Mutual Credit) และเงินสำหรับการกำหนดมูลค่าของหน่วยตลาดคหนึ่งหน่วย ตลาดคหนึ่งหน่วย มีมูลค่าเท่ากับการทำงานหนึ่งชั่วโมง (ประมาณ 30 เปโซ/120 บาท) ซึ่งมีลักษณะการใช้เวลาเป็นตัวกำหนดมูลค่า เช่นเดียวกับระบบ HOURS ในทางกายภาพ ธนบัตรจะมี ชนิด ครึ่ง หนึ่ง สอง สาม สี่ และห้า ตลาดค ในการเข้าร่วมโครงการสมาชิกจะทำการลงนามในข้อตกลงและจะได้รับธนบัตร ตลาดคจำนวน 15.5 หน่วย ต่อสมาชิกหนึ่งคน การใช้งานจะใช้เงินตลาดคในอัตราส่วนร้อยละ 30 ของมูลค่าสินค้า ที่เหลือยังคงใช้เงินเปโซอยู่

ปัจจุบันกลุ่มตลาดอสมามีสมาชิกประมาณ 150 คน โดยสินค้าที่ทำการแลกเปลี่ยนทั้งหมดเป็นสินค้าในชุมชน ได้แก่ น้ำผึ้ง ของเล่นเด็ก และงานไม้

สำหรับกรณีงานบริการ จะใช้การประเมินราคาค่าบริการ โดยความยินยอมของผู้ให้และผู้รับบริการ โดยจะมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้สมาชิกเข้าใจถึงมูลค่าที่แท้จริงของสินค้าและบริการ โดยไม่อิงกับราคาตลาด โดยเน้นความเป็นธรรมในการให้ค่าแก่บริการและสินค้า

ปัญหาในการดำเนินงาน/ข้อท้าทาย

1. ความซับซ้อนของระบบแลกเปลี่ยน ระบบการเซ็นชื่อบนคำสั่งจ่ายเงินสร้างความยุ่งยากให้กับผู้ใช้ และมักจะไม่ทำการเซ็นชื่อแต่ใช้การแลกเปลี่ยนกันโดยตรง ทำให้พบปัญหาในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในชุมชนจากการเซ็นชื่อไม่เกิดขึ้น ในระยะแรกสมาชิกจะได้รับสินเชื่อจำนวน 40 หน่วย/ชม. เพื่อนำไปใช้โดยผู้ใช้สามารถกำหนดมูลค่าได้เอง แต่ความซับซ้อนของระบบทำให้ต้องมีการเลิกระบบนี้ไป

2. การไม่เป็นที่ยอมรับในตลาด ทำให้มูลค่าของ ตลาดต่ำกว่ามูลค่าที่ได้รับการกำหนดโดยชุมชน ในกรณีที่นำไปใช้ในตลาดเปิด

3. ผู้เข้าร่วมขาดความเข้าใจและสำนึก มีความคิดว่าอัตราแลกเปลี่ยนชุมชนเป็นของ PdP จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความเป็นเจ้าของระบบ ประกอบกับไม่มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการอ้างความเป็นเจ้าของระบบของหน่วยงานต่างๆ

4. ข้อจำกัดในประเภทสินค้าที่ทำการแลกเปลี่ยนโดยระบบอัตราแลกเปลี่ยนชุมชน

5. การขาดช่องทางระบายสินค้า หรือ ร้านค้า ที่ใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนชุมชน

ประเทศอาร์เจนตินา

1. ความเป็นมา

เริ่มขึ้นในปี 2538 ทางด้านใต้ของกรุงบรูโนส ไอเรส ที่มีการจัดตลาดนัดแบบแลกเปลี่ยนสินค้าขึ้น ก่อตั้งโดย นักนิเวศวิทยาสามคน คาโลส ดิซันโต โซราซิโอ โคว่า และรูเบน ราวีร่า ตลาดดังกล่าวขยายตัวทีละน้อย ภายหลังจากได้ดำเนินการมาห้าปีระบบดังกล่าวได้ขยายไปทั่วประเทศ ในลักษณะเครือข่ายของ ชมรมแลกเปลี่ยน(Exchange Club)เมื่อปริมาณสินค้าเพิ่มมากขึ้นจึงได้มีการคิดค้นระบบแลกเปลี่ยนขึ้น ที่เรียกว่า “โนคายน” และพัฒนาเป็นระบบ “อาโบโร” ซึ่งปัจจุบันสามารถนำไปใช้ได้มากกว่า 500 ระบบทั่วประเทศ หลังจากการทดลองในหลายรูปแบบ จึงมีการตกลงที่จะใช้ระบบแลกเปลี่ยนชุมชนที่เรียกว่า “เครดีโตส” ซึ่งมีลักษณะเหมือน พันธบัตร ซึ่งได้รับความนิยมจากสมาชิกส่วนมากที่